

ЈОВ. П. ИТ. ...



НОВА ИСКРА

Илустровани лист

Власник и уредник¹

Р. Ј. Одавић

ГОДИНА ОСМА

1906

НОВО-ОТВОРЕНА
ПОМОДНО-МАНУФАКТУРНА И ПЛАТНАРСКА РАДЊА
МИХАИЛА Р. ЖИВКОВИЋА
БЕОГРАД

Кнез Михаилова улица бр. 33. у кући г. Николе Спасића.

Има на стоваришту и свагда наново добија

сасвим нову робу

коју и препоручује поштованој публици за сваку поједину сезону: Штофова најмодернијих за женско одело. — **Свиле** за хаљине, превезе, блузе и украсе. — **Сомота** и **Плиша**. — **Атлаза** црна за бунде и либадета. — **Атлаза** као и **Свиле** беле за венчане хаљине. — **Порхета**, **Зефира**, **Делена**, **Батиста**, **Цица** у великом избору у најбољем квалитету. — **Атлаза** и **Сатена** за јоргане у једној ширини. — **Украса** за женско одело као: **Свилена штикераја**, **Апликација**, **Чипака**, **Чипканог штофа**, **Позаментерије** и целокупног **прибора** и т. д.

 **ОСОБИТО ВЕЛИКИ ИЗБОР** 

Завеса штофаних и нецованих. — **Гарнитура** за кревете. — **Платна** кончаног као и **Шифона** Шро-
ловог у свима ширинама. — **Везова** и **уметака**.

 **ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ** 

Послуга је уљудна, брза и тачна

Мустре за унутрашњост на захтев шаљем бесплатно.

С поштовањем
МИХАИЛО Р. ЖИВКОВИЋ
БЕОГРАД — САРАЈЕВО.

Број 77.
ТЕЛЕФОН ГЛАВНЕ РАДЊЕ

Број 192.
ТЕЛЕФОН ФИЛИЈАЛА

ПЛАТНАРСКО-МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА
КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА



У БЕОГРАДУ

у улици Кнеза Михаила и „Теразије“

ИМА БОГАТО СТОВАРИШТЕ:

Платна и порхета свију врста и квалитета;	Тепиха и простирача готови и на метар;
Окефорда и Зефира у свима бојама и ценама;	Завеса чипкани, штофани и аплицирани;
Цвилеха и Градла за душеке и ролетне свију врста;	Чаршава штофани у гарнитурџ и засебно одвојени;
Сатина, Атлаза и Дамаста за јоргане свију ширина;	Мебл-Штофова вуцена, полу-свилена и свилена;
Молдона и Фланела у дивним муестрама;	Жаниле-(Мокета) на метар у 130 см. ширине;
Везова бели на обичном платну, батисту и кеперу;	Драперије за прозоре, готове и на метар, у плишу и штофу;
Памука за чарапе свију врста и квалитета, на штринглама и клубадима; обичног, свиленог и француског.	

Роба је сва из првих светских фабрика

 **ЦЕНЕ СУ ВРЛО УМЕРЕНЕ И ПОТПУНО УТВРЂЕНЕ** 

Поруцбине за све крајеве у Србији извршују се најбрижљивије и најбрже.

Мустре од свију наши артикала шаљемо на захтев бесплатно.



„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 фор. или 20 динара у злату. Преплата и све што се тиче администрације шаље се *P. J. Одавићу*, власнику и уреднику „Нове Искре“, Калетан-Мишина улица, бр. 8. Рукописи се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Гаврило



прилеско јутро. Јутро чисто и лепо као оно дете које се са осмехом пробуди у колевци. Сунце тек што се помолито и његов пурпурни пожар пали бескрајно плаветнило источнога неба. Ваздух је мек и топао; у целој околици нешто лако и светло — пролеће. Из земље, црне и тропне, избија нови живот, осећа се њено дисање, развијају се нове снаге и сокови. А све је испуњено балзамским мирисом обилнога, у најфинијим тоновима боја планинскога цвећа.

Узано, вијугавом путањом што се одваја од мирне и простране шуме, доле у правцу према селу, ишао је шумски радник Гаврило. Његова је кућица ту уза саму шуму; мала, скромна и проста кровинара, да се једва може стати право у њој. — Гаврило је ишао лагано и одмерено својим тешким корацима кроз њиве и ливаде. Ноге су се нечујно губиле у мекој, мирисној трави, и влажна роса хватала се и мокрила његову обућу. Са његова ситна, рошава лица сјала су два мала, безбојна ока, а цела фигура кретала се у овој јутрењој свежини све даље као по каквом такту, мирно и без журбе.

И у целој тој појави са олињалом старом шубаром и похабаним и подераним чакширама беше нешто тихо

и мирно, по готову ропско, што више опомиње на безбрижно дете него на одрасла, зрела човека, на чије се чело већ навукла прва бора јада и невоље. Његове дебеле, велике усне беху отворене и развучене у детињски — самим собом задовољни осмех; изгледало је, као да он на самом себи осећа неку радост као дете које је још задовољно својом играчком; као да се све у њему радовало: и овом сунцу што тако топло сија на тешку земљу, и тој земљи што тако силно дише својим новим животом, и свима оним многобројним посленицима, што га стижу и сусрећу, хитајући са својим воловима и плуговима својим њивама.

Гаврило се спусти општинској судници. У њој не беше никога осим старога пандура Стојчета, који тек што беше метнуо о врат велику кожно торбу спреман да пође у град за пошту. Председник са кметом изиђе из суднице и заустави се у прљаву, непочишћену ходнику, пуном прашине, струготина и иверја од скоро сечених дрва. Они су тихо разговарали међу собом, осврћући се час по на апсанска врата која беху широм отворена и кроз која се унутра видела нека женска прилика.

Гаврило приђе и назва им Бога.

„Звали сте ме?“ упита он.

Председник погледа у кмета и смагну раменима.

„Хм, може бити, ја не знам. — Звао те, ваљда, ћата због пореза. — У осталом, лако ћемо за то. Можеш ти и сутра доћи, братићу... Видећемо већ!...“

Председник поново погледа у кмета и очима га упита, показујући на Гаврилу. Кмет се накашља и потврди главом.

„Овај... кажем ти... то ће ћата већ сутра урадити. Он и онако данас није овде... Него знаш, рођени мој!... Да ти нас нешто послушаш. — Видиш, Стојче оде у град, а овде нема никога...“

Гаврило је ћутао.

„Слушај... хм... баш нека буде!... Ено видиш тамо!...“ и он му показа руком апсану — „Има неко женско чељаде... Довели су је синоћ у сами мрак, па знаш, братићу мој, то тако иде — треба је даље спровести... А ето, видиш, никога нема... Баш добро што си дошао! Можеш и ти то учинити...“

Гаврило се почеша иза уха.

„Али како ћу?... Прост сам ја; не разумем му ту много... А после, чека ме и посао у Управи...“

„Хм, јест! — Него ја ћу већ отићи горе и рећи... Знаш, братићу мој, Гаврило, што си управо ти ту. Видиш то је женска страна, а овај — шта мислиш ти, кмете, зар није тако?“ — кмет махну главом у повлад. — „Дакле, женска страна као што ти кажеш, а знаш већ наши какви су... Учиниће штогод... па и ту да одговарам... Него ти, рођени мој, полако с њом... Видиш, и сам дан — красота Вожја! Баш да човек прохода... тако, тако!... Све полако с њом... Ево ти овде акта!“ — Он извади из џепа неку пресавијену, прљаву хартију и пружи је Гаврилу. — „До О. знаш... није далеко. Само полако, рођени, и она носи душу, а уморна је много...“

Он приђе апсани и викну унутра. На прагу се показа нека млада женска прилика, на први поглед ни лепа ни ружна. На себи је имала шарену ципану хаљину, овде онде прихваћену разнобојним концима; на ногама старе, прљаве ципеле, а главу беше умотала у неку белу вунену мараму.

Гаврило погледа у непознато женско лице и при њезину бедном изгледу и уморним очима њему се тако сажали, да окрете главу у страну. Девојка га је гледала мрзовољно и тромо, лункајући ресе на марами и стајући с ноге на ногу. Очеvidно, беше јој досадна сва та процедура која се и овде морала поновити ваљда већ по десети пут.

„Сад иди, рођени мој!... Као што сам ти казао: све полако... Немој да журиш... стићи ћеш...“

И председник са кметом врати се у судницу, а Гаврило пође кроз село.

Докле год су ишли кроз село, Гаврило се ни једном не окрете да је погледа. Оним истим одмереним кораком, лагано и не журећи, ишао је он пред њом час по гледајући у тамну гору, којој се све више приближаваху.

Кад беху већ прилично одмакли од села, Гаврило застаде.

„Биће да си уморна?“ упита је он.

„Јесам!“ одговори му она кротно.

„Јест, јест!... Не може женско толико поднети као ми. Видиш мене... ја сам у стању цео дан ићи и ни један дамар да позна... Али код вас је то друкше. — Него да се одморимо.“

Они се спустише на меку траву у подножју саме шуме. Из њене унутрашњости било је пријатним зеленилом и свеже мирисало на расцветалу брекињу. Ту у близини неки кос извијао је своје јутрење мелодије захвалности и победе светлога дана над ноћи. А пред њима простирале се зелене ливаде са својом ниском, меком травом, обливене бисером хиљада сјајних капљица. Доле пак у пространој равници лежало је село са многим воћњацима и ниским кућама, из чијих се димњака извијали густе стубови сивога дима и губили у бескрајности небескога плаветнила. —

„Далеко, далеко одавде. Видиш она брда тамо?“ и она му руком показа тамне силуете високих гора, што се једва назираху у јутрењој магли, — „Тамо је моје село!...“

„Далеко!... А како си дошла овамо?“

„Тако!... Сама сам — немам никога.“

„Никога?...“

Она климну главом.

„А како ти је име?“

„Анушка.“

Гаврило је крадом посматрао ово непознато женско лице. Она беше скинула мараму са главе и њему се указа прилично лепушката глава са замршеном и неочешљаном црном косом, са ниским тупим челом и два велика крупна ока, чији се поглед уморно губио у даљини сивих брегова. Прилично оштар нос са танким, финим крилима, која су нервозно дрхтала; пуна, румена, пожудна уста са страсно одсеченом доњом усном као и дубоки модри колуту испод лепих и сјајних очију беху очевидно знак њене слабости и неоцирања према мушкој страни.

„Тешко је живети тако сам на свету“, — отпоче Гаврило — „без свога огњишта и породице... И ја тако исто немам никога.“

„Зар ти ниси ожењен?“ упита Анушка.

Гаврило махну главом.

„Не, нисам!... Онда кад је требало учинити, у мене не беше воље. А после... тхе... године тако пролазе... остари се. Пре него што се човек окрене, старост је ту...“

„Бива то тако код људи.“

„Је ли?“

Он се беше погнуо и, метнувши руке на колена, зари главу у дланове. Анушка је посматрала његова широка, пресавијена леђа и снажни, погнути врат, покривен густом смеђом косом и нешто топло разливаше се у њој као да све жиле сишу млако, слатко млеко.

„За цело ти је жао?“ упита она видевши га тако ћутљива. „Ах, слушај мој драги, остави то! Веруј да немаш за чим жалити.“



WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА



ДАНТЕОВ САН

Д. Г. РОЗЕТИ



Гаврило је погледа са питањем у очима.

„Кажем ти, немаш за чим жалити. Ипак је боље тако... нема се бар обавеза према другом лицу. Везати себе вечито, Бог зна још с каквом несрећом. Али тако... слободно као птица у гори... Данас овде, а сутра... но то је већ у Божјим рукама...“

„Како? — Теби се зар то допада?“

„А зашто да не?... Зар има што боље него припадати само себи; никоме не одговарати за оно што ти душа зажели него само Богу? Ај, чујеш ли, кад бих знала да ћу за туђим плотом скапати, ипак се не бих оставила. Слатко је то кад душа зажели, а ти јој жељу испуниш.... А веруј ми, и ја познајем нешто од света: била сам свугде... И свугде су једне исте прилике, јер њих људи стварају, а тежња је свију људи да свој живот угодно проведу.... Шта знам ја, кад ће гром ударити?... Зашто не провести онда један дан пун сунчеве светлости и топлоте?... Не, зар ти не мислиш тако?... И онда погледаш а цео широки свет стоји пред тобом отворен, све ти се радује, све те поздравља, и душа и срце пуни чежње... а ти? — стојиш као грмаљ пред свим тим и не умеш узети оно што ти припада!... Но, разумеш ли, ја из живота прџем обема рукама оно што је моје, за чим душа жедни.... иначе, како би све било глупо, празно, отужно...“

Она је говорила лагано, равномерно и само необични сјај њених крупних очију издавао је њено узбуђење. Гаврило беше подигао главу и не трепћући, отвореним устима слушао је тај дубоки глас, сву ту бујицу многих, за њега неразумљивих речи, у којима је лежала нека извесна сила која му је срце стезала. „Не, шта она говори?!“ мислио је он у себи и ни једне речи не могаше наћи, којом би и порекао њено тврђење. И ако његова проста глава није могла да ухвати само тежиште њена говора, он је ипак са чуђењем посматрао ту женску што тако силно брани свој пропали живот.

„Може бити да у томе има истине што ти говориш“, рече он најзад полако, „али... не знам... мени се чини, тако се не сме мислити; зло је у таквим мислима...“

„Како то?... Ах, какав си ти то мудрица!... Зло? — Али цео свет управља се по том злу и ни један човек не прави од тога што.... Не-е! — Слушај, мој драги... Како се оно зваше? Аха, Гаврило! Дакле Гаврило, нема ту зла; или ако баш хоћеш да је то нешто рђаво.... ја мислим, боље је ипак бити у том злу, живети и дисати с њим, него седети тако скрштених руку и пуштити живот покрај себе... Свет тако и тако неће постати бољи...“

„А за што — зашто су те протерали?“ упита он.

„Зашто?... То бих и ја хтела знати! Нисам била за тамо — и мир! Тако бар кажу... Волела сам људе!...“

Гаврило је погледа раширеним очима. „Не, баш се она шали са мном!“ — „Зар и ту има греха, ако ко воли људе?...“

„Ах, какав си ти!... Глупост! — Ја ћу већ сама са својим гресима изићи на крај.... Али није то што ти мислиш. — Ја сам волела људе на свој начин... Знаш, као женска страна!...“

Гаврило обори главу. Он никако није могао схватити сав тај говор који му је од самог почетка био неразумљив, и ма да не осећаше ништа што би непосредно вређало његову унутрашњост, ипак, чујући њен глас, осећао се некако нелагодно. Хтео је на сваки начин прекинути тај говор, али није знао како ће почети.

„Видиш ону кућу тамо!“ и руком јој показа Управу: „Онде ја радим.“

„Тако!... А шта радиш?... За цело гору сечеш?“

„Ах, много посла има ту. Од рана јутра до мркле ноћи... Али није тешко, веруј ми; слатко је тамо радити... Видиш ову густу гору? Цео живот свој могао бих ја у њој провести. Кажем ти. Кад изјутра рано оживи свако дрво, свака травка; кад се заори силна песма од стотине ситних тица; кад прижегне подневно сунце, а у њој тако слатка хладовина; или у вече, кад се све умири, кад птице престану, кад гране заћуте и само тешке круне зашуморе — ишао бих по њој гласно певајући.“ —

„И дозвоао какву вилу да ти на сусрет изиђе.... Остави то, мој Гаврило!... Ја ти морам још штогод о себи рећи. Тешко ми је ћутати, јер ми је на души пуно туге. А лакше је човеку кад се бар коме изјада... Видиш како ме гоне, као преплашена зеца дивљи керови... И уз то кажу: тако је по закону! Ђаво нека зна те њихове законе; тиме се само све дубље тоне. Јер, веруј Гаврило, нема судије изван Бога; он је једини и највећи судија!... Све остало — то је...“ она љутито махну руком.

„Не тужи се, Анушка!“ покуша Гаврило да је утеши. „Ниси само ти на овоме свету...“

„Ја се не тужим. А и зашто? Ја само сажаљевам себе и своју младост, своју срећу и свој живот, што је све тако стрмо пошло. И то је све. Човек хоће корак напред и од једанпут — бум, већ је у процепу.“

„Опет ти кажем: тако се не сме мислити. Ја тако верујем у Бога; и ако ко падне, он је ту и неће оставити јадника да лежи...“

„Нека то буде утеха, Гаврило, — утеха и нада; оне су обе чврсте и жилаве, али са мном је другојаче. Ни паре кршене ја више не бих дала за њих. — Слушај, хоћу све да ти кажем. Можеш мислити о мени како хоћеш; али једно само знај, у сваке ствари треба и наличје посматрати. Ако неко и пође прљавом стазом, треба помислити, ко га је на њу одгурнуо. Иначе се право не може судити. А свакако никоме није од користи да човек, који је једном поклизнуо, и даље живи у понижењу.... Не? — Онда, у она доба, била сам млада девојка, тако лепа и тако чиста, тако здрава и румена као свежа трешња. Пошто сам рано остала без својих, службом сам се издржавала. И тада, свакога бих онога, чини ми се, убила који би само покушао да ми што



Н. Радоњић

Иларион Руврац

год учини. Била сам код некога старијег господина. Познавао ме је и имао је страха од мене. И онда, једнога дана, они ме... Било је свршено са мном. Плакала сам и жалила себе; жалила сам и своју младост и своју лепоту.... Тада је пошло низ брдо; нисам могла натраг. Било ми је свеједно. Само имала сам то задовољство да своју несрећу осветим. И тако сам живела у несрећи и у таквом уживању. Најзад, била сам код неког великог господина. Боже, Господе мој, шта све ту није било! Госпођа његова стајала је врло блиско његову пријатељу, а сестра њена одлазила је у винограде неком официру. А господин, знаш већ! Што су оне радиле, и ја сам учинила.... Све дотле док госпођа... а онда — морала сам на улицу, међу људе, без ичег. Дотерах дотле, да ме као скитницу протерају.... Свему сам ја била крива, ја мали црв који никоме није сметао и који је морао живети, а нико и не погледа на змију у оној кући, која је такав отров просипала.... То тако бива, слабији испаштају за све... У осталом, шта те се то тиче?....“

Она ућута; али се Гаврило не помаче с места. Погнутих колена, са главом наслоњеном на руке, он је и даље седео непомично и очима се укивао на траву испред себе. Нешто болно, милостиво, саосећајно одвајало се у дубини његових груди, цело се тако на више стежући га као кљештима; у сухом грлу и у носу га заголица нешто љуто и оштро. „Зашто мора да је живот тако тежак, кад је у њему све тако просто?“ Он подиже лагано своју главу и угледа прво Анушкине крупне груди испод танке блузе; високи, бели врат са увојцима замршене косе и цело лице са стиснутим уеницама и

затвореним очима. А кад их она поново отвори, одвојиле се испод њених дугачких трепавица две велике тешке сузе.

„Ти плачеш, Анушка?“

„А шта могу друго? После свега, то још једино остаје.“

„Анушка, хајдемо к мени!“

„К теби? Шта ћу ја код тебе?“

„Хајде, Анушка. У мојој кућици биће хлеба за оба двоје.“

Она не рече ништа. Лагано устаде са меке траве и подижући завежљај својих ствари, кроз густу шуму упути се за Гаврилом.

* * *

Било је после неколико недеља. На сниском камену испред своје куће седео је Гаврило. Главу беше наслоњено на своје јаке, жилаве руке и тужним погледом посматрао густу траву пред собом. Поред њега стајала је Анушка са оним истим малим завежљајем, са изгубљеним погледом у сиву даљину.

Беше нешто тако свачано и тихо у целој околини у овом тренутку, где се дан постепено губио и сјајно мајско вече наступало у своја права. Више кућице простирала се широка, широка, непрегледна гора са својим високим сивим стаблима, која би овда онда тешко и уморно зашуморила својим тешким и тужним крунама. Сунчеви зраци својим широким млазевима сјајно су осветљавали високе врхове тамнога дрвећа и крадући се кроз широке гране допирали до земље бледи и ослабљени. Све уоколо било је тако светло и мирно као и само предвечерје, све се одмарало у спокојном прохладу пролећне вечери; све је још живело и дисало, готово да на први тренут одахне у миру и спокојству топле и светле ноћи!

„Па збогом, Гаврило, за увек збогом, јер се у животу никада више нећемо срести!“ отпоче Анушка. „Ја идем далеко, далеко одавде, да се никад више не повратим. За све ти хвала, добри Гаврило! За сву доброту, за сву љубав и благост!.... Ти си био тако добар према мени.... Од срца ће ми бити жао ако сам ти што криво учинила; ти си бар што боље заслужио; учинио си за ме све што си могао.... Хај, да сам те нешто раније познала! Куд бих с тобом била!.... Али овако не иде, голубићу мој. Јеси ли видео сокола, како у даљину јури? Магла га мами и крај непознати....“

„Не разумем те!“ рече Гаврило и затресе главом.

„Нема ти ту ништа неразумљиво!“ рече Анушка и уздахну. „Са свим је просто. Или зар ми можеш показати штогод у животу што би за сва времена било стално и непоколебљиво; нађи ми ма што трајно. Нема, нећеш наћи!.... Ништа у животу није чврсто и јако.... све је променљиво као и душа човечја.... Покушала сам; сва воља била је ту; све мисли хтеле су то.... Узалуд! — Тамо, тамо за она брда, у ону сиву даљину, у крај мили и љубљени.... тамо хоћу.... То се упило у душу

моју, то распиње срце моје. Па нека буде!... Опрости ми! Ти заслужујеш и бољу љубав и бољу жену. А ја ти све то не бих могла дати... У мене је душа тако покретљива, а срце жудно за том сивом даљином!... Збогом, Гаврило!...“

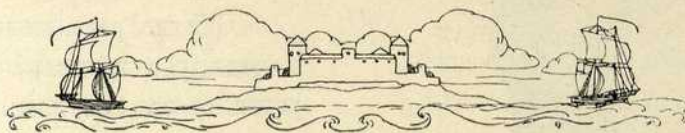
И говорећи то она се одвоји од ниског воћњака и изгуби на узаној путањи поред тамне горе.

Сунце гасне. Још само остаје кржави, црвени траг његова пута на западном небу. И оно као да све гори

у том силном пожару, а бакарни руј све више пали сиве облаке. Не трепери лишће, не шумори грање; не чује се цвркул тица — мир, бескрајни мир обухвата тамну земљу; природа, велика и силна, спрема се своје отпочинку.

А на белом камену седи Гаврило и поглед блуди преко далеких равни... Из тужних, малих очију одвајају се тешке сузе и клизе низ бледе образе.

М. П. Ћирковић



Све што ми је драго...

Све што ми је драго и на срцу лежи,
У часу кад мислим да га снажно грлим —
Измиче од мене, без милости бежи
Да постане, ваљда, лепшим, неумрлим.

Ко на своју мајку остављено чедо,
Бачено са груди у наручје зиме, —
Тако сам на благо у свом бегству гледо,
И дуго, ах дуго плакао за њиме.

Ал' ако ми Судба из наручја, с груди,
Истргне и тебе, твоје тело вито,
Најнесрећнији ћу, измеђ свију људи,
Заклопити очи, да не видим и то.

Милан Симић



У Средњим Родопима

— Путописне белешке од Пловдива до Чепелара —

(СВРШЕТАК)

Климат и вегетација у Чепелару.

Не знам тачно климатске прилике у Чепелару, али ми рекоше да зиме нису јаке због тога што је Чепеларе заклоњено од ветрова. Снегови су ипак веома велики и топе се позно у пролеће. Лета нису жарка; без врекапута не треба у вече бити на пољу. Сунце је преко лета таман толико топло да се у подне може по сунцу шетати. Рано с јесени почињу ноћи, које су и иначе хладне, да бивају још хладније и врло често у другој половини месеца августа већ пада слана. Ја ћу изнети, у неколико, шта од биља успева у Чепелару и у које доба лета зре те ће се и по томе донекле видети поднебље Чепелара.

Од жита најбоље успева раж која се крајем јула и почетком августа жање. Ретко се сеје јечам а још ређе пшеница; кукуруз никако. Од поврћа сеју пасуљ, кромпир, лук црни и бели, кунус, боб и салату. Боранија од пасуља стиже такође у јулу и готово јули месец је код њих најлепши, а нарочито крај јула и почетак ав-

густа кад код њих све стиже. Много се сеје лан који је одличан, али се и пажљиво обделава. Од воћа имају врсту ситних, округлих шљива, које код нас, и ако најпре зру, нико не гледа, док је код њих то готово једино воће од кога и ракију пеку. У целом Чепелару, мислим, нема више од стотину дрвета тих шљива. Оне зру крајем јула и почетком августа. Трешње су ситне и закржљале а зру око половине јула. Но са великим трудом и негом могло би се гајити још које воће и то на осојној страни Сивкасте Махале, где је један имућан грађанин засадио воћњак од најплеменитијих крушака и јабука. Код њега окусах и изванредно крупне трешње у јулу месецу. На жалост та присојна страна је сами камењар. Једино шумско дрво у Чепелару јесте јела и бор; друго дрво апсолутно није могуће наћи. Воће и грожђе, као и зелен која им не достаје, набављају Чепеларци из Пловдива и Станимаке.

Ливаде су им изврене, те са успехом могу пчеле гајити, јер по ливадама налазе довољно паше за себе. Већ сам напоменуо да сваки домаћин има по једну до



Фр. Павачић

Римски трг

две мазге а толико и крива. Овце и козе су им у планини по појатама а код куће гаје кокоши, гуске, патке и ћурке. Свиња има врло ретко. У реци нема ни риба ни ракова, а каква је клима види се и по томе што је на пр. змија велика реткост.

Занимање и живот у Чепелару.

Осим главног обделавања ражи и лана свакоме је домаћину дужност да довољно снабде храном и своју мазгу и краву, те из тога разлога огромну пажњу полажу на ливаде. Милина је погледати почетком месеца јула како се шарене ливаде поред реке испод Сивкасте Махале вредним радницима мушким и женским, хришћанима и мухамеданцима. Њихова живописна одеља доприносе још више овоме шаренилу. Мушки косе, жене преврћу покошену траву, тамо товаре мазгу са већ осушеним сеном које носе кући. У то време много страхују од кише да им не би сено у влази иструхнуло, јер немати сена за стоку горе је него немати хране за укућане. Том приликом мазга се тако сеном натовари да јој се само глава види а сено се чак по земљи вуче. Кад мазга носи сено, с времена на време застане, извије врат, напуни уста сеном којим је натоварена па опет продужи пут жваћући. Мазгом догоне јелова дрва за гориво и даске са оближњих стругара које носе у Пловдив на продају. Даске купују од стругара. За добивени новац купују жито, поврће и све шта што им у Чепелару не достаје. Кад ожњу жито и осуше, пренесу га мазгама до куће и ту га оставе у сувоти да га преко зиме туцају.

Главна храна Чепелараца је ражен хлеб који је одличан а уз то имају млека, сира, масла, бркањце (сирутка која остаје из млека пошто се масло извади), јаја, овчје месо, пиринач, пасуљ, кромпир, а преко лета

добивају из Пловдива патлицане, краставце, паприке бабуре које једу само као салату уз ракију. Љуте паприке никако не једу. Вина немају, а у место ракије пију шпиртуле и јефтине ликере. И ако је ракија чист шпиритус, ипак се врло радо пије, али ретко се опијају. Салату праве у великим ђувечима, исеку је кад већ добије дебелу стабљику (Kochsalat) па јој додају црна или бела лука, паприке бабуре, и све то прелију сирћетом и посоле. Једу као салату и зреле патлицане или зелене краставце. Признајем да и ја никада у веку више ракије нисам пио него у Чепелару, а никада ми није била слађа него тамо. А што човек много једу у Чепелару, то је просто за причу!

Чепеларци су народ весео, сиромашан па ипак богат, јер је потпуно задовољан оним што има, а воли своје планине. Чепеларац је сиромашан, по нашим појмовима, али они мисле да нису сиромашни, јер свака кућа има по једну мазгу или краву а кад то имају шта ће им друго?

Кад буде готов пројектовани насип од Станимаке до Чепелара и од границе, онда ће Чепеларе бити преко лета једно од најпосећенијих места у Родопима, а сада, осим тешког пута до њега, морају посетиоци да се муче због намирица, јер све морају из Пловдива да набављају, пошто Чепеларе једва има и онолико колико њему треба.

Чепеларци су у сваком погледу веома питом свет. Такви су нарочито хришћани, па били они мушки или женски, само су, као што напоменух на једном месту, Помаци више неверљиви. Чепеларци сви од реда, па чак и деца, поздрављају кад прођу. Упиташ ли штогод, слободно ће ти одговорити. У друштву се увек пристојно и слободно држе, како мушки тако и женски. Између госпде и сељака односи су врло пријатељски: радо се друже, разговарају и веселе.

Једном преко лета сабор је на Рожну, на граници турско-бугарској. Тај сабор траје три дана и за сва три дана граница је отворена. Силян се свет слегне како из околних места турских тако и из бугарских. Том приликом згрне се до 5—6 хиљада душа и то је најлепша прилика да се састану они из Турске и ови из Бугарске, да се упитају за здравље, за прилике, а и да се провеселе. Ту има и велики број учитеља, свештеника, официра, професора; а овом приликом беху ту још и три професора универзитета Софијског са неколико својих ученика. Том приликом увидех питомину тих људи, видех са коликом се радошћу гледе и поздрављају међу собом, видех како око неког професора седи маса сељака, жена и људи, а он их о свему и свачему пита, а највише о приликама оних у Турској. Стотина је таквих гомилица и ту се пије ракија а нарочито она из Турске која је још жешћи шпиритус. Ту се прича и пева целога дана. Тамо у хладу у гомилици свира гајдаш, а сви певају уз гајде. Тамо око мога колеге тако се исто скупило доста света, јер је он понео фонограф не би ли му који Помак што отпевао, а он да ухвати па после забележи. Ту стојим и ја и посматрам она весела лица око фонографа. Један човек отпева, а после слушаше како фонограф све понови. Његова жена беше силно очарана овим и кад њен муж хтеде другу песму да пева, жена седе крај њега, обгрли га једном руком и певаше с њим заједно у лџак. Други један певач Помак, који се усред певања закашљао, опомињаше остале да слушају кад фонограф понавља и кад би близу оног места а он тек викну „Пази, слушај!“ и

чу се његов кашаљ, нашто он, сав усхићен, дупи длан о длан а остали се слатко насмејаше. У осталом њихово женскиње т. ј. Хришћанке никад се не либе у друштву и радо пристају уз песму мушкараца.

Кад беше време ручку, удружише се све по неколико породица и у необичном расположењу ручаше, а после продужише старији да пијуцају, разговарају и певају, а млађи играју. Игра се на средини те висоравни, а свугде унаоколо у хладовини разастрти су ћилимови на којима су гомилице људи. Хладовина пружа огромна јелова гора.

Оро игра на десетак места, јер је много народа, а пред вече се све живо похвата и заигра. Увече тек настаје право весеље које траје целе ноћи крај огромних ватри, јер није могуће спавати због хладноће (висина Рожна је око 2000 м. над морем). За све време док сам на сабору био (а одох тек другог дана око пре подне) не деси се никакав скандал, а тога ни у Чепелару не видех за време игре.

Ово о сабору испричах само с тога што је то знаменити дан тога краја, пошто је велики део Чепеларских становника досељен из Турске, где су им и сада рођаци, те се овом приликом виђају, а и с тога што хтедох представити пријатељско опхођење становника тих крајева.

Нека ми је допуштено да представим како Чепеларац путује са својом породицом, рецимо на Рожен. Напред иде мазга а на њој је с обе стране по један празан сандук у коме је пређе био шећер. У сваком сандуку по једно дете од 4—5 година, којему се само врх главе види. Ову мазгу гони сељак, дечји отац, који је такође на мазги, а за њим трећа мазга на којој је мајка дечја са разанетим амрелом. Децу међу и у кошеве, па ако је једно дете теже, онда се у онај други кош, у којему је мање дете, метне камен да би се равнотежа створила. Ако су пак деца већа, онда јашу по два на мазги.

Оро и ношња у Чепелару.

Сваког празника од 4 сата по подне почиње оро у Чепелару. Не видех нигде толике радости за игром као ту. Ама три дана се женскадија спрема за ово. На реци пуно девојака: перу рубље, суше га, носе кући и дотерују за оро које ће бити, као и обично, прве недеље или празника. Иде се терзији, наручује се, зајми се, трампи се и све се чини само да би цура у ору лепша била. Не труди се толико, девојко, та ти си довољно лепа и у своме обичном оделу. Ти си тако лепа да би ти многа варошка лепотица позавидела!

Недеља је. Све поранило па иде у цркву. Служба лети већ у 8 часова свршава, али је црква ипак била пуна. У селу су две цркве а један свештеник, те једне недеље служи литургију у једној а друге у другој цркви. Свештеник је стар и ретко се виђа, али је веома поштован. Женскиње има у цркви своје одељење које је ограђено дрвеном решетком, али оно стоји и доле са мушкима. После службе која је, Боже опрости, због грчког певања врло монотона и досадна, сви узимају нафору; жене одлазе својим кућама, а људи иду у кавану да пију каву, читају новине и разговарају.

После подне, обично око 4 часа нађе се у кавани по неколико момака и по неколико гајдаша. Ту најпре понију по коју, па онда сви са гајдашима — на оро. Дакле они први и почињу оро, а мало по мало па ето и девојака: нека са братом, нека са мајком или са ма ким из породице. Старији људи поседају около ора одвојено од женскиња, које на другом крају стоји, и посматра. Бабе чуче на капијама, млађе жене или играју или стоје у гомилама и гледају. Деца мушка играју се по прабини у ору или ван њега, а женска сва играју хватајући се на крај ора, те тако праве једну скалу која се обично свршава каквом малом цурицом која је тек проходала.

Мушки се хватају само до мушких а женске до женских, али рођак се може хватати до своје рођаке и вереник до веренице. Од како се почне игра, па док се не сврши, само је једно коло, а коловођи се мењају. Гајдаши, један или двојица, свирају какву игру и по-

нове је неколико пута, а за то време оро бурно игра. Чим гајдаши почну да свирају какав уметак без темпа, одмах сви играчи почну да ходе без одређеног ритма; неки се само опусте док обришу зној, неки престају да играју а други се хватају. Кад су се тако одморили минут два одајући у колу, гајдаши, који и иначе нису престајали да свирају, почињу опет исту игру или и другу, и поново настаје живо играње. Кад један коловођ мисли да је доста водио коло, пушта се уступајући своје место ономе до себе. Коло продужује своју шетњу, играчи и играчице бришу зној, неки се пуштају неки се хватају, а пређашњи коловођ уђе у коло, вади кесу и даје бакшин гајдашу спуштајући му новац на гајде. Гајдаш једном руком узима новац а другом држи гајде и свира свој „прелудиум“. Ово се понавља докле год оро траје т. ј. до увече.

Коло је њихово увек веома живо. Коловођ силно вуче и на један мах стане, повуче цело коло нагло за



Л. Коен



Јосифов сан

собом те се направи слика кола у облику пужа; за тим иде назад, те се тако исправља. При том исправљању настаје обично гужва, деца беже, јер ако које том приликом буде окачено, не би му лако било. Поред све лепоте играња, овај манир увијања и исправљања кола не допада ми се, јер је врло суров.

А шта раде за ово време сироте Помакиње? Оне су или на каквом раду у пољу или се скупе по неколико њих и љуљају се на љуљашци у каквом заклонитом месту. Њима су сва уживања овакве врсте ускраћена и ма да оне никад јавно не признају, ипак им је тешко кад морају гледати кроз решетке или кроз рупицу од капицика како се хришћанска младеж весели. Често сам о томе размишљао и од срца их жалио...

Стојим крај ора са познаницима и посматрам игру и ношњу играча. Мушки имају на глави црну шубару коју тамошњи мајстори израђују од коже црних оваца. Шубара је у горњем делу равна. Чакшире (потури) су

им од црног сукна са широким туром. Испод гунчета (долама), које је такође од црног сукна, носе још и сукнени џамадан. На ногама су им сукнене калчине (калци) које се продужују чак у стопало те служе у исто време у место чарапа, а преко њих су ципеле (кондуре) или опанци (црвуљи) са високим и шиљатим предњим делом. Опанци су им од штавене коже.

Женску ношњу је такође најбоље у ору посматрати. Одело Чепеларке је у ору онакво исто какво носе и радним даном, само што је више украшено и од финије тканине.

Чепеларка је лепо очешљана, а косу спушта низ леђа у два курјука. Горњи део главе, почев од чела, покрила је великом купљеном шареном марамом (мушија), коју тако намести да јој се види лепо очешљана коса око слепих очију. Марама је спуштена низ леђа до колена те покрива курјуке. На себи има Чепеларка дугачку црну вунену хаљину (вуненик) са рукавима. Та

је хаљина по доњем ободу као и по ободу рукава опшивена ерменим траком ширине два-три прста а поред трака долазе и други ермени украси. На грудима има бела ишарана прса (пазухи) која се за кошуљу закачују. Преко хаљине долази лепо опасан широк појас (појас) који је у боји; преко појаса шарена ткана вуњена кецеља (миндил) а преко кецеље и појаса два прста узан и везом ишаран бео појашчић (зунка), који је често и од метала исплетен. С доње стране задене се у појас велика лепа марама са ројтама (к'лченица) која с десне стране о боку висе и то у дужини вуњеника. За тим има на себи још и вуњен црни ћурак (салтамарка) чији су рукави краћи од рукава вуњеника. И ћурак је свугде по ободу украшен ермом и шљокицама, а напред је постављен самуром. Ћурак се не може закопчати, те се виде бела везена прса и бела марама за брисање, задевена спреда у појас. Испод рукава од вуњеника навлаче још и беле по ободу извезене рукаве које за руку привезу, те се само вез види. На ногама су им чарапе, а преко чарапа долазе дивно израђени наглавци (терлици) који су дубоки као ципеле и по ивици јако украшени. Те наглавке од сукна израђују терзије. Преко наглавака долазе ципеле (кондуре) из којих позади ипак за два прста вире ишарани наглавци. Често преко наглавака место ципела обувају лепо ишаране папуче (чехли). И у папучама игра Чепеларка исто онако као и у ципелама, док врло често се деси да изује обућу па игра само у наглавцима, али то бива више код мушких. Младе невесте хришћанке носе за четрдесет дана широк бео пешкир на глави, који покрива сва леђа продужујући се у дуге жуте свилене кончиће.

Ја ћу овом приликом по могућству описати и ношњу Помака и Помакиње из Чепелара, ма да они ничега заједничкога са ором немају. Ово чиним због прегледности и лакшег упоређивања у оделу.

Помак се носи исто онако као и хришћани, само што на глави има црвен фес, око кога је обавијен бео пешкир, а на ногама има беле калчине. Хришћани никако или ређе носе браду, а мухамеданци чешће.

Женска мухамеданска деца и шипарице до 15. год. носе дугу кошуљу, а преко ње дугачку, танку и црвену одећу са рукавима. Одећа та дивно је откана црвеним, белим и жутиим концима. Та тканина личи доста на црвену материју од које се праве обичне сеоске антерије. Спреда је хаљина отворена и преклапа се, а преко ње опаше се лепа жута кецеља. Грудни су на одећи отворене, те се види кошуља и око врата читава маса од украса, као манистра парице, амајлије и др. Са стране је одећа, одоздо па за два педља нависе, лепо усечена и сва је опшивена жутиим гајтанима, те дивно изгледа. Коса је уплетена у много (15—20 и више) витица које се низ леђа спуштају, а свака витица има при крају нижу од манистра, која се завршује сребрном парицом. Код девојчића у те витице уплетене су још и вештачке витице од свиле, а све су једна поред друге поредане и увезане свиленим траком исте боје. Ове свилене витице купују се. Код слепих очију опуштене су велики и гргурави зулуви, а на глави је црвен фес чији је врх обложен тепелуком од сребрних парица или белим блехом у облику тепелука. Овај блехани тепелучић је врло лепо ишаран.

Девојке облаче, поред горње одеће, још и ћурак са кратким рукавима, сав извезен, а на глави имају белу мараму која пада низ леђа и уши покрива. Велики

део косе око чела и зулуви остају непокривени, а напред чела, од беле мараме, спушта се већа сребрна пара а често и две. Зулуви, силно окићен врат и груди тако лепо утичу на око, да у првом тренутку помисли човек да гледа какву лепу лутку.

Жене мухамеданске носе то исто, али преко свега долази огромна црна вуњена фереца. Од исте материје спушта се низ леђа чак до колена, а преко фереце, један широки огртач који покрива сва леђа, а у вези је са ферецом. Фереца покрива задњи део беле мараме. Чим девојка или жена спази мушко лице, само преклопи с преда белу махраму и лице је сакрила.

Толико могах да запазим од ношње Чепеларских становника.

Историја двеју Српкиња у Чепелару.

Једног лепог дана, око 11 часова пре подне, стојим на улици испред дворишта и сунчам се, посматрајући дивну околину. Мало прође, а спазим старца Помака где ми се приближује, лагано поштапајући се. Кад је био близу мене, он застаде и назва ми Бога на турском језику. Ја му, наравно, одговорих ерски. Помаци се поздрављају турским језиком, а иначе само бугарски говоре. За тим ме запита: шта радим и одакле сам? Кад му рекох да сам из Србије, он готово пун радости рече: „Ми смо род“. Ја се одмах сетих да је то Сали-Чауш, син чувенога Кара-Ибрахима. „Тако!“ рекох ја старцу, пружих му руку, поздравимо се и ја га понудим да идемо у кућу, што он једва дочека. Идући тако, он ми рече: да му је мајка Српкиња и да много воли да види свој род — Србина, па кад је чуо да сам ја из Србије, дошао је да ме види и да се са мном поразговара не би ли што сазнао о породици своје матере, па ако од њених још кога у животу има, да их посети и ако је стар и изнемогао.

Ја ћу овде изнети све што сам могао сазнати о тој Српкињи и њеној другарици, како од Сали-Чауша и других, тако и из „Родопски напврџк“, мџечко илюстровано списание за наука, обществени знања и народни умстворенија, који илази у Станимаки. Из њега вадим неке податке исправљајући све оно што је у њему нетачно забележено.

„Ваш на средини села Чепелара, на једној омањој узвишици, уздиже се велика двосратна зграда, коју Чепеларци називају Аговски Конак. Тај конак има историјски значај како за бугарски тако и за ерски народ. У њему су се извршили, за време прошлог века, такви догађаји који не треба да остану неиспричани због свог романтично-трагичнога карактера.

Кара-Ибрахим, власник Аговоког Конака, био је вођ једне крџалијске орде, сабране „с конца и конопца“ по Родопима. За време ерског устанка појави се Ибрахим са својом дружином у Србији. Родопски хајдуци из ове дружине, на челу са Кара-Ибрахимом, тукли су се са ерским јунацима и палили и арали села. После уништења многих села, Кара-Ибрахим се врати са дружином у Чепеларе. Између друге пљачке, Кара-Ибрахим је довео и неколико робиња — младих Српкиња. Две од најлепших девојака задржао је у конаку, а друге робиње узеше први његови помоћници и другови и одведоше их у село Рајково (Ахх Челеби), а једна је удата за једног Чепеларца — хришћанина. Од две робиње које осташе у конаку старија се зваше Марија а млађа Смиљана. Кара-Ибрахим је до тог доба имао само једну за-



Св. Перуци

Студија

кониту жену, Чепеларку — Помакињу. Али младе робинје дражише га лепотом својом и он се реши да их потурчи и да их узме за жене. За ту свечаност позове све Чепеларце, и мухамеданце и хришћане. Мухамеданци се појавише сами а хришћани са женама. Да би угостио све приеутне, Кара-Ибрахим закоље неколико волова и десетак оваца. При заглушним звонима тупана, зурла, кавала и песама започела је церемонија потурчивања. Неколико старијих жена мухамеданкиња узеле су да пред свима присутнима подрежу зулуве на коси Маријиној. Ова је плакала и говорила: „Не сеците ми косу, сеците ми главу“. Старије су Помакиње тешиле робинју и уверавале је да је Мухамедова вера боља од хришћанске, а у исто време вршише и обред потурчивања. После подсецања косе, робинји метнуше на главу женски помашки фес са тепелуком. Робинја још јаче стаде запевати и плакати, смаче фес са главе, извуче се из руку Помакиња, сиђе хитро у двориште, баца фес у корито код чесме и згази га у води и калу. Помакиње пођу за њом, зграбе је за крета, повуку је уза степенице и одведу у велику собу. У то време Кара-Ибрахим ходао је са погнутом главом по тој соби и убрзано пуштао димове из чибука. Кад виде да старије Помакиње вуку робинју, он рече: „Почекајте, не присиљавајте је. Јао јој је, али ће се привићи. Полако, полако... Вера се лако не мења!“

После потурчивања старије девојке дошао је ред и на млађу — лепу Смиљану. Изведоше и њу у велику одају и старије Помакиње узеше маказе да и њену дивну косу режу. Но у том тренутку изиђе из једне одаје прва жена Кара-Ибрахимова Помакиња и рече му: „Хоћу да те молим, аго! Послушај ме, мили аго!“ — „Шта молиш, ханумо, казуј!“ одговори Кара-Ибрахим. — „Аго, хоћу да те молим да не турчиш Смиљану! Нека нам остане Смиљана каурско девојче!“ Кара-Ибрахим саже

главу, дубоко се замисли и после неколико тренутака рече: „Хајде, нека је на твоју, ханумо! Теби поклањам Смиљану!“

Тако поста Марија ханума Кара-Ибрахимова, а Смиљана остаде код ње као хришћанка и као рањеница.

Но то не трајаше дуго. На Чепеларе удари куга. Између других жртава од тог грозног бича помреше и жене Кара-Ибрахимове. Смиљана се спасе да би постала последња и једина ханума Кара-Ибрахимова!“

Г. Дечев, класни учитељ, рођен у Чепелару, који и пише у „Родопски напредък“ о овим догађајима, вели: „Сећам се агинице, Кара-Ибрахимове последње жене а некадање робинје Смиљане. Ја бејах од 8—10 година а она стара погрбљена бабица. Често долажаше у нашу кућу и ја се чуђах њезину говору. Кад запитах мајку, зашто агиница не говори као ми већ друкчије? мајка одговараше: „Она је Сркиња — робинја, сине, зато тако говори.“ Сећам се још и како ме баба-агиница миловаше по глави и говораше мојој мајци за некаква њезина брата Ивана¹⁾ с којим се плачући растала код једне реке кад су је заробили.“

„Робинја Смиљана и њена другарица живеле су ропским животом у агину конаку. Кроз велике прозоре често су погледале, очима пуним суза, на хришћанску цркву, на весели народ и још даље тамо на северо-запад... на Србију.“

Сали-Чауш син Смиљанин прича и ове појединости: Његова мати Смиљана је родом из Аџибеговца а Марија је из Ајдаревих Кошева. Мати Смиљанина звала се Марија, а браћа јој беху Милош и Миленко. Смиљанин отац звао се Путник, зато што се на путу родио. Смиљана је, љубљајући своје унучиће, певала том приликом и често спомињала брата Ивана. Сркиња Марија, жена Кара-Ибрахимова, добила је турско име Фатме. Њени су синови и кћери помрли, али унuci и данас живе. Смиљана је добила турско име Емина, а синови њени јесу: Сафа-Мустафа, који је умро, Сали-Чауш и Исуф-Чауш. Кћери су Смиљанине Атиђе и Хава. Сали-Чауш прича да му је мајка умела добро да лечи, а то је све научила од мужа Кара-Ибрахима. Сали-Чауш је служио дванаест година војску и пропутовао је за то време много, врло много. Био је у Кримској Војни са још једним Помаком, Чепеларцем, који је служио у турској војној музици. Видех и њега овом приликом и причаше ми много о тадашњој турској војној музици. Родитељи Сали-Чаушеви добили су само једно писмо од сина за дванаест година. Кад се вратио из војске, оца није застао, јер му беше умро, а мати Смиљана није га познала. Кад јој се син казао, пала је у несвест.

Кара-Ибрахим је био велика сила у то време. Био је неко време као начелник неколиких округа на северу Бугарске, а највише је био господар свих Родопа. На своје хату, кога му је Султан покљонио, прелазно је непроходан крај од Чепелара до Пловдива. Но он је оставио жалосне успомене у Чепелару и околини. Чак се прича, да је он и оца Смиљанина убио. То је било овако: Отац Смиљанин Путник дуго је тражио своју кћер, а кад је дознао да је у Чепелару, он се усуди и дође. Ту буде дочекан од кћери и зета. Кад је други пут дошао, он се договори са ћерком да бегају. Кара-Ибрахим дозна за ову њихову намеру и тасту своје да људе да га проведу и испрате. Истим људима беше на-

¹⁾ Сали-Чауш мисли да је овај Иван одведен у Цариград.

редно да убију оца Смиљанина, што ови и учинише. Смиљана је тек после годину дана сазнала о овоме.

Смиљани није забрањивано да чини милостињу и да у цркву шаље тамњан и свеће, што је она сваког празника до смрти чинила.

Мој повратак преко Станимаке.

Имало би се много штошта писати о овим планинама и њиховим становницима, али то ће учинити позванији од мене Ја пак што ово писах учиних успомене ради на овај дивни крај и да бих се колико-талико одужио својим пријатељима и познаницима који ме за све време мога боравка братски предуреташе. Нека им је од срца хвала!

Време протиче а ја морам да се враћам. Мој ће ме колега испратити до Пловдива, као што ме је и дочекао. Путоваћемо до Хвојна истим путем, а одатле све дуж Чепеларске Реке преко Станимаке па у Пловдив.

Уочи поласка спремисмо све што је за пут потребно. Са пријатељима проведосмо до неко доба ноћи, а у јутру 1. августа око 6. часова у име Божје кретосмо. Многи пријатељи и познаници изиђоше и испратише нас до на крај села где и фотограф чекаше да сними наш караван. Кад и то би, опростисмо се и продужисмо пут, нас тројица на мазгама а кириџије пешице. У Хвојну ручасмо код познаника воденичара чија је воденица и ваљаница на средини између Хвојна и Павелског, на Чепеларској Реци. Око једног сата продужисмо пут и то сад све реком. Том приликом видех мали делић (око пола километра) пројектованог насипа. Тај делић беше потпуно готов и беше ми збиља жао што цео пут не беше такав. Ја нећу више описивати тешкоће пута да не бих тиме био досадан, али могу рећи да је пут много гори, заморнији и опаснији него што је био до сада. Такав је све до манастира Бачкова. Путем смо прошли поред Нареченске Бање, Наречен-Села, поред два бедна хана усамљена у планини као у пустињи, Бачковског Манастира, Бачкова, Асенова Града и Станимаке.

Нареченска Бања је место са две-три обичне кућице и са једним купатилом од слабе грађе и дасака. Вода је топла и сумпоровита. Кад буде насип готов и значај ове бање биће већи.

Село Наречен је доста велико, али врло сиромашно.

Читав сат даље од тог села наиђосмо на два хана, путничке каване, у сваком погледу тако бедне да сличних у веку не видех. У њима осим млека и хлеба ништа не можеш добити а тако су усамљени да је страшно у њима зановити. Од овог места поче већ и да се смркава. На путу наилажасмо још само на пећн у којима се пече креч за прављење насипа који се у том крају у велико ради. Страна којом ми иђасмо беше мрачна а супротна беше месецом обасјана. Око 10 сати увече стигосмо у Бачковски Манастир и то опет неким најпречим путем да сам ја готово као луд пузио у страху по мраку уз брдо, проклињући све преке путеве у свету. То беше најстрашнији тренутак у моме веку, па чак страшнији и од онога када сам се као дечко у Морави давио. Свет ме готово издаде. Назад не могу, напред не могу, јер беше тако страшно да ноге клизаху на ниже. Окренути се нисам смео, јер бих у бездан, те мислећи и рукама и ногама једва се испех. Преда мном се указиваху огромне зидине а вода са свих страна дивно жубораше. Сав задубан застадох да одахнем и да пре-

баћим колеги што ме не води главним путем, ма још целу ноћ до манастира путовали. Али моја љутња убрзо прође, јер у полугами спазих троспратно огромно здање које више личаше на какав град него ли на манастирски конак. Из једног зида падаше вода и отицаше даље све озиданим олучићима. Купносмо на велика врата и кад се казасмо — отворише нам. То је најлепши и најбогатији манастир у целој Бугарској. Стар је 900—1000 год. Задужбина је по свој прилици Цара Асена или Алексија Комнена. До пре 5 година био је у грчким рукама, а од тада пређе Бугарима. Кажу да су сви историјски документи из овог манастира покрадени или упропашћени од Грка. Ја се даље и не упуштам у његову прошлост, већ хитам да лепо вечерам и пијем одлично манастирско вино, па да спавам. Али опет, ма да имањасмо леуу собу и постељу, не могамо спавати читаве ноћи због проклетих бува. Но кад устадох, бејаш очаран свим што видех. Двориште поплочано и просечено неколиким каналићима којима стално жубори планинска вода што је спроведена испод самих зграда. Са свих страна је конак а у средини дивна црква, сва од камена, из које с једне стране бије на два чепа јака вода. Одмах преко од чесме, у црквеном зиду направљене, друга је чесма у самом конаку. Али још је лепши изглед кад изиђосмо из манастира и кад баћих поглед на околину манастирску. Са свију страна је манастирски виноград, а даље се уздижу камените стене обрасле гором. С друге стране од манастира је Чепеларска Река, а на њој величанствен Бачковски мост. Поред све хвале овог ремекдела једног сељака предузимача, ипак је овај камени мост баш овога лета направљен, јер Чепеларској Реци тешко је угодити. Одмах стотину метара ниже манастира велики је водопад од десетак метара висине, мало даље од водопада романтична механа. Овај крај заиста је прави рај и цар Асен није имао ни мало рђав укус. Ја мислим да сам овде видео оно што је најлепше у Бугарској, а што је природа, удружена са умом човечјим, могла дати.

Кад смо продужили пут, који је одавде до Станимаке удешен и за кола, сратосмо чопор мазги које Бачковчани гоњашу на пашу. Од манастира па до Станимаке пут је такође романтичан, али са више питомине. Бачково је велико и дивно село.

После два сата путовања дођосмо на Асенов Град, од кога је најбоље очувана Асенова Црква. Колега ме мољаше да идемо у цркву која, изгледа, само што се није сурвала у бездан, јер је на таквој каменој чуци. Ја не хтедох, ма да ми беше жао што то не учиних. Али, право да кажем, нисам смео да се пењем на тај чвор од стена. Црква се види и из Станимаке и потпуно је очувана.

Одмах после преласка била, на коме је с једне стране Асенов Град, пуче пред нашим очима Станимаке и Марица у даљини са својом огромном равницом.

Станимаке је на самом уласку у Родопске висије и може се речи да је један део већ у клисури а други у равници. То је град са 14 хиљада душа већином Грка. Главно је занимање виноградарство и свиларство. Град је прљав, са узаним улицама, али са ванредном околином и по лепоти и по плодовитости. Сва је околина Станимаке начичкана виноградима који се у равници протежу по читав сат, а по виноградима је небројено дудових дрвета која су сасечена да би при врху пустила лепе гране са широким лишћем за исхрану свилених буба.

У Станимаки смо доручковали и пили изврсно вино, а у Пловдиву смо ручали. Насип од Станимаке до Пловдива је исто онако раван и правилан као што је у Бечу главна стаза у Пратеру која води до Lustschloss-а. Тако је прав, да се од Станимаке може Пловдив видети, а израђен је, како напоменух, као главне стазе у

Бечком Пратеру. Далеко путујући за Пловдив, пружаху, се и с једне и с друге стране Станимачки виногради, међу којима су и виногради Бачковског Манастира. У путу до Пловдива још су две приличне механе за одмарање од ужасне врућине која у равници влада. У Пловдив стигосмо баш у подне.¹⁾

Влад. Р. Ђорђевић



Навире ноћ

Мирише скоро разорана груди,
Месец над селом високо се светли,
Певају први предвечерњи петли,
Плаветно небо звездама се кити,
Изнад планина вече тихо мили,
Двојница мека у потесу цвили:
Навире ноћ!...

Друмом што води с ливада и њива,
Чује се песма и кикот и врева,
Весела младост жагори и пева, —
Колечке лаке заморено шкрипе,
Под ћерћелинком млада снага бреча,
На раскршћима чаврљају деца,
Навире ноћ!...

Чују се звонца уморених стада,
Говеда сита из даљине ричу,
За њом чобанчад безбрижно ћурличу,
Хитају дома. О, то је већ касно!
На дому лупа бакрача и кова,
Редуше хитре журе са ћермова,
Навире ноћ.

Младеновац.

Милорад М. Петровић



СИД

Трагедија у пет чинова, написао П. Корнеј, с француског превео Н. Марјановић

(СВРШЕТАК)

ПЕТИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Дон Родриго. Химена

Химена

Родриго, сред дана? Откуд тако смелим?
Иди, част ми каљаш молећи ти велим.

Дон Родриго

Идем по смрт, гбсцо, и крочих вам ногом
Пре смрти последње да вам кажем збогом.
Не сме верна љубав да се у гроб свали
Пре но што се зато вама не захвали.

Химена

Ти хоћеш да умреш!

Дон Родриго

Таквој срећи јурим,

Да вашему гневу свој живот пожурим.

Химена

Ти хоћеш да умреш? Зар је страхан тако
Дон Санчо твом срцу што не клоне лако?

¹⁾ Јуна месеца 1905. године добио сам позив од колеге г. Алексија Владимировића Шуљовског, бугарског учитеља музике у пензији, да код њега у Чепелару (Средњи Родопи) проведем велики школски одмор. Овом пријатељском позиву ја сам се радо одазвао и крајем јуна месеца већ сам преко Софије и Пловдива отпутовао у Чепеларе, где у пријатној природи и међ добрим људима проведех више од месец дана. Том приликом бележио сам што ми се учинило вредно и тако постадоше ове моје белешке. Г. Шуљовски ме је у Пловдиву дочекао, у Чепелару лепо угостио и опет до Пловдива испратио. Нека му је и овом приликом срдачна хвала на гостопримству и пријатељској љубави!

Влад. Р. Ђорђевић.

Откуд ти та слабост? Шта то њега јачи?
Полазак Родрига зар смрт да му значи;
Тај што мог се оца и Мавра не боји
Зар против дон-Санча очајан да стоји?
Тако ли та храброст у невољи клону!

Дон Родриго

Хитам не на двобој, већ по казну ону;
И љубав ми неће у одбрану жића,
Кад ми смрт тражите, покренути бића.
Храбрости сам старе, али нисам дрзак
Да оног сачувам који вам је мрзак;
И већ ова ноћ би видела смрт моју,
Да се борих само за ствар лично своју;
Ал', бранећи краља и земљу где даним,
Издајство би било да их слабо браним,
И, ма како мало свој живот да цених,
Издајничком смрћу ипак га не смених.
Сад, кад својом судбом само се занимам,
Ви ми смрт тражите, ја пресуду примај;
Освету вам срџбе туђој руци даше,
Ја и не заслужих умрети од ваше:
Не бранећ' се, даћу да ми крвцу лије;
Ја ценим онога што се за вас бије;
И, замишљајући да сте ви то сами,
Јер ваша част њега на оружје мами,
Нудићу му груди с речима: дотуци!
Поштујући вашу у његовој руци.

Химена

Ако бедна дужност жестинама оним
Хтеде да те храброг, мимо себе, гоним,
И тражи ти строго од љубави саме
Да том отпор не даш што се бори за ме,
Сети се, заслепљен том љубавном страсти,
Да ти се живота тиче кб и части,
И, ма да Родриго пре је био славан,
Такву смрт држаће за пораз му јаван.
Дража и од мене и од свега твога,
Јер је ти окваси крвљу оца мога,
Тебе част нагони да, и мимо себе,
Одречеш се наде да добијем тебе.
Ал' видим да мало на све ово гледиш,
Када и без боја даш да се победиш!
Зашто се врлина твоја сад колѣба?
Што је пре имаше, а сад не, кад треба?
Шта, зар ти си храбар тек да вређаш мене?
А, кад тога нема, зар ти храброст вене?
И зар ти, што оца свирепо ми косиш,
Победник, над собом победника сносиш?
Иди, мрети л' нећеш, тад да гоним тебе,
А част своју брани, ако нећеш себе.

Дон Родриго

После смрти грофа, пораза Мавара,
Шта ће то још славу већу да ми ствара?

Око одбране ми мрска су ми дела;
Зна се да одважност на све ми је смела,
Храброст ми све може, и да сад на свету
Више него ишта ја волим част клету.
Не, ма шта мислили, у борби на мети,
Не грозећи слави, Родриго ће мрети,
Некривљен да чиме о храброст се коси,
Нит' ће да побеђен победника сноси.
Рећи ће свет само: „Он љубља Химену,
„И пре на смрт приста но на мржњу њену;
„Пдкори се судби, што му драгу дражи
„Да и смрт свирепо саму му потражи.
„Хтела му је главу, и, да јој одрече,
„Мислио би тиме да кривицу стече.
„Изгуби јој љубав да образ освети;
„А, да свети драгу, даде живот клети,
„Претпостављајући, мимо лепу наду,
„Част своју Химени, и смрт за њу младу“.
Тако смрт нѣ смрачи у овоме боју,
Већ, шта више, славу и увећа моју;
И смрт задовољна част ће да ми прати:
Ја вам само могах задовољбе дати.

Химена

Пошто, да те сирече да идеш умрети,
Сувише су слаби част и живот клети,
Тако ти, Родриго, љубави ми, гледај
Да се жив повратиш, и Санчу ме не дај.
Бори се да речи разрешиш ме грубих,
Што ме оном дају ког никад не љубих.
Шта још да ти кажем? Иди да се браниш,
Да мене ућутиш и дужност сахраниш;
И, ако ми љубав драга ти је цена,
Буди победилац — твоја је Химена.
Збогом. Већ црвеним с тога чем се надам.

ДРУГА ПОЈАВА

Дон Родриго, сам

Зар има душмана које да не свладам?
Дај Кастилијанце, Наварце и Мавре,
И нек сваки јунак из Шпаније навре;
Нек се уједине у војеку на делу,
Па нек пођу тако на руку ми смелу;
Подигнувши силу против слатког нада,
Ти неће успети да ми се он свлада.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Краљевићка

Зар још да те слушам, штовање рођења,
Што ми љубав кориш?
И тебе, љубави, пуна усхићења,
Што ми против гордог тиранина збориш?
Шта ћеш ти да твориш
Чиј се јад не мења?
Родриго, већ храброст до мене те виси;



Општински дом у Љубљани

Ал', ма да си храбар, краљев син ти ниси.
 Немилосна судбо што раздвајаш ружно
 Жељу ми од части!
 Зар избор од мука, што ми море тужно
 И љубав и срце, не може се спасти?
 Како ћу без власти
 Патити се сужно,
 Док, Боже, не могнем, све без мира благог,
 Ни да згасим љубав, ни да примим драгог?
 Много се колебах; избора не знаде
 Ум корети собом:
 Ма да сам пореклом на владара наде,
 Живела бих дична, Родриго, са тобом;
 Два ти краља робом
 Краљем те л' не граде?
 И то име Сид ти, да се крупном надах,
 Зар не каже јасно над којима владах?
 Достојан је мене; ал' је дар Химени,
 С ког ми пронаст прети.
 Као да смрт оца она мало цени,
 Јер га рад дужности, и нерадо свети:
 Смрт ће ми донети
 Срећни дани њени,
 Јер допусти судба, тек да казни мене,
 Да, и кад се мрзе, љубав им не вене,

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Краљевићка. Леонора

Краљевићка

Шта ћеш, Леонора?

Леонора

Да честитам вама
 Мир што те љубави спасава вас нама.

Краљевићка

Откуд мир у јаду понајвећем моме?

Леонора

Живи ли од наде, љубав и мре с њоме,
 Родриго вам неће љубав да дочара:
 Знате му за двобој што Химена ствара;
 Ил' да њу испроси, ил' ту смрт га спречи,
 Ваш ће над умрети да вам ум излечи.

Краљевићка

Ах, то још да буде!

Леонора

Шта боље имаде?

Краљевићка

Ал', пре, какве можеш лишити ме наде?
 Бори л' се Родриго са обвезом коме,
 Лако ми је дејство покварити томе;
 Љубав што све нове муке ми замишља
 Учиће да ум ми лукавства измишља.

Леонора

Шта им ви можете, кад већ ни смрт сама
 Хименина оца љубав им не слама?
 Јер Химена јасно понашањем збори
 Да јој то гоњење баш мржња не твори.
 Она бој добија, и тог ће да гледи
 Одмах као мужа који ту победи.
 За освету она не паће јунака
 Са прошлoшћу славном и за то јој јака;
 Дон Санчо је доста, и изабра њега,
 Што први пут диже сад оружје свега:
 Невичног га боју воли рад свог спаса;
 Она нема зебње, а он нема гласа;
 И тај избор брз јој неће да заглади
 Где ту борбу тражи тек дужности ради,
 Што ће јој Родригу победу да шири,
 А њој да допусти да се једном смири.

Краљевићка

Видим, па ипак ми не смета Химена
 Да ја обожавам победника њена.
 Шта ћу, заљубљена, кад ме прође срећа?

Леонора

Краљевско порекло нек вас боље сећа;
 Драг вам је поданик, Бог дугује краља.

Краљевићка

Други ми се предмет љубаву помаља.
 Родриго ко племић више ми не гове;
 Не, тако га више срце ми не зове:



Храброг Сида љубим, великог јунака,
 Који је господар од два краља јака.
 Свладаћу се ипак нѐ што за свет марим,
 Већ да тако лепу љубав не покварим;
 И, кад би му нешто чак и круну дали,
 Не узех му натраг цар што није мали.
 Пошто сад извесност победу му прати,
 Још једном Химени на дар ћу га дати.
 И ти, која гледаш бол са којим дочех,
 Види где свршавам као што и почех.

ПЕТА ПОЈАВА

Химена. Елвира.

Химена

Елвира, шта патим, жаљења сам вредна!
 Ја се само надам и све трим бедна.
 Свака ме жуд гони да и за њу хајем;
 Ја не жалим ништа а да се не кајем!
 За мене двојица побиће се саде;
 Успеси најбољи родиће ми јаде;
 И, ма да ми усуд наклон је примећен,
 Драги ми је мртав, ил' отац несвећен.

Елвира

Свакако судбина бољша вам се груба;
 Ил' сте освећени, ил' Родригу љуба:
 И ма шта судбина још да вама прати,
 Ил' ће вам част спасти, ил' вам мужа дати.

Химена

Шта, зар предмет мржње, ил' гнева на лицу,
 Родригова, или очева убицу!
 Свакако бих мужу у руке се свила
 Што га још крв мрља која ми је мила.
 У сваком случају стрепи душа моја;
 Више но смрт сама плаши ме крај боја:
 Одлази, освето, с љубављу у лету,
 Нисте ми ви слатки по ту цену клету!
 И ти, покретачу увредљиве судбе,
 Дај нек у том боју бесплодне су трудбе,
 Да победник није, нит' ко пак побећен.

Елвира

Тад вам не би био клети јад уштећен,
 Тај бој би вам души нови јад задавѐ,
 Ако вам допусти да тражите право,
 Да увек из гнева гордога и нагог
 Гонећи тражите смрт својега драгог.
 Боље, госно, храброст да му се упути
 Крунисати главу, а вас да ућути,
 Да вам закон борбе лиши јада грѹди,
 А краљ вас примора на покорност жѹди.

Химена

Мислиш ли, победи л', предаћу се млака?
 Велик је губитак, а дужност је јака;

И нит' закон борбе, нити воља краља,
 Њин глас нѐ ућутка што ми се помаља.
 Он може Дон-Санча победити лако,
 Ал' част Хименину не свлада с њим тако;
 И, ма шта му владар за победу дао,
 Безброј му душмана мој понос би слао.

Елвира

Стрепите, поносу за казну и претњу,
 Да и небо најзад не трпи вам светњу.
 Шта, нећете опет срећу вам са слашћу
 Да можете од сад ћутати са чашћу!
 Шта вам хоће дужност? Куд је шаљу наде?
 Смрт ће драганова да вам оца даде?
 Зар вам није доста с несрећама овим?
 Нов ћете губитак с боловима новим?
 Идите, због људи и упорства нагог
 Ви не заслужисте намењеног драгог;
 И правични гнев ће небо да вам прати,
 Те, смрћу му, Санча за мужа вам дати.

Химена

Доста је, Елвира, ове беде моје;
 Нек не удвајају њу те речи твоје;
 Избегаваћу их, колико већ могу,
 Ма да за Родрига сад се молим Богу.
 Нѐ што луда љубав мене њему хйти,
 Већ што, буде л' свладан, Санчова ћу бити.
 Ко издајник жеље овај страх ми ходи.
 Јадница, шта видим? Ах, све се већ згоди.

ШЕСТА ПОЈАВА

Дон Санчо. Химена. Елвира.

Дон Санчо

Мач пред ноге, госно, тај ћу да вам предам...

Химена

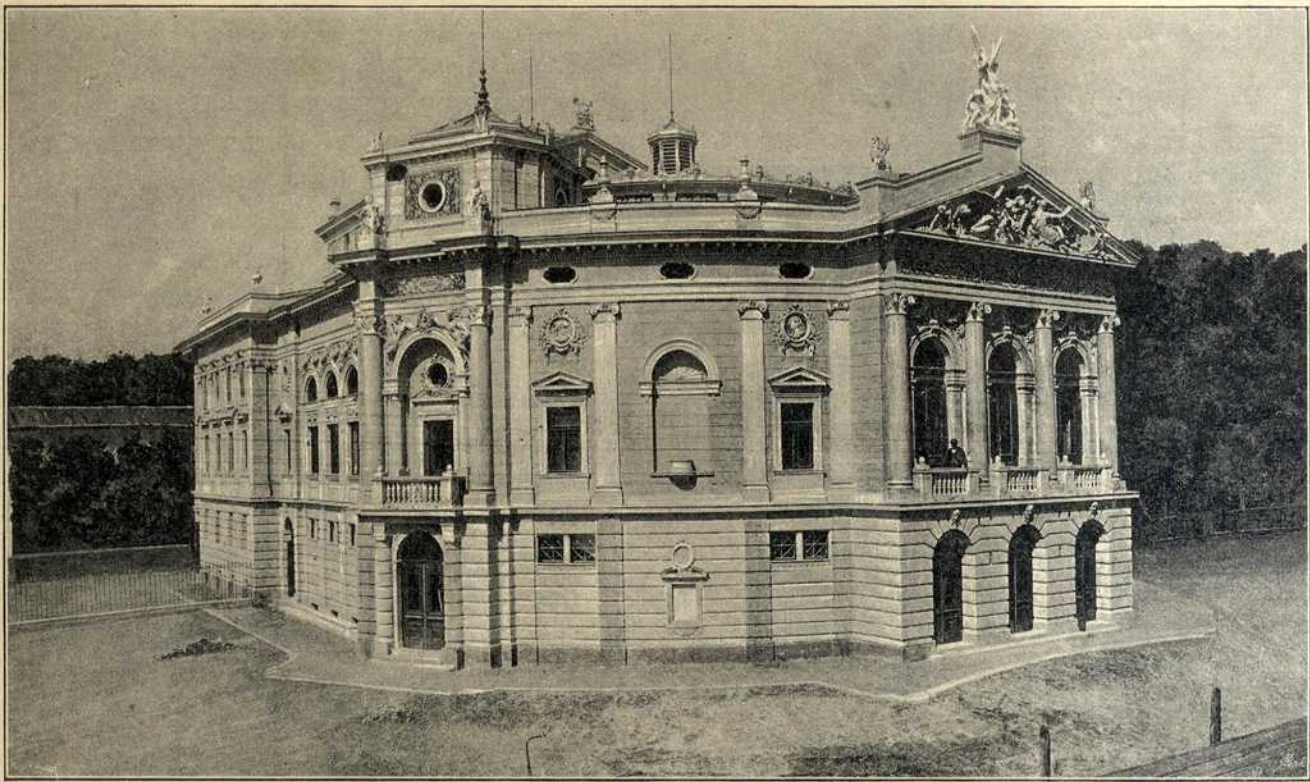
Родриговом крвљу још га влажног гледам!
 Зар си, издајниче, и прићи ми могѐ,
 Пошто оног уби што га љубљох много?
 Љубави, изиђи, плашљива не бивај;
 Отац је освећен, више се не скривај.
 Удар исти којим част заштитих своју,
 Љубав, сред очаја, ослободи моју.

Дон Санчо

Да сте ви мирнији...

Химена

Да ми збориш даље,
 Убилче јунака ком ме срце шаље!
 Иди, издајник си: такав јунак саде
 Зар од противника оваквога паде!
 Ниси ме достојан, не надај се на ме,
 Место да ме светиш, смрт донесе за ме.



СЛОВЕНАЧКО ЗЕМАЉСКО ПОЗОРИШТЕ У ЉУБЉАНИ

Дон Санчо

Какав чудан пријем, место да се чујем...

Химена

Зар за смрт његову да ти хвалу снујем,
Да причаш бестидно тај свој храбри почин,
Његову несрећу и мој цео злочин?

СЕДМА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Дијего. Дон Санчо. Дон Алонзо.
Химена. Елвира.

Химена

Неће више, сире, потребе ми бити
Да кријем што залуд гледала сам скрити.
Љубљах, ви то знате; ал', да оца светим,
Хтех да драги сврши са животом клетим.
Ваше величанство видело је таде
Како моја љубав пред дужношћу паде.
Ал' Родриго умре, и та смрт ми служи
Да пређем, душманка, у драгу што тужи.
Оном што ме роди бех освету дужна,
А сад љубави ми дугујем плач, тужна.
Тај успех Дон-Санчов гони ме умрети,
А ја сам награда том кога ћу клети!
Сире, ако краљ се сажалити хоће,
Лишите ме, молим, те законске злђе,
За победу, с које све ми драго вене,
Даћу му имање; нек остави мене
Да у манастиру са сузама благим
Непрестано тужим за оцем и драгим.

Дон Дијего

Она љуби, сире, већ ко грех не гледи
Да праведну љубав јавно исповеди.

Дон Фернанд

Твој драган, Химена, не умре, већ живи,
Дон-Санчо, побеђен, носи ти глас криви.

Дон Санчо

Сире, нехотно је свара ревност моја.
Дођох да јој јавим исход нашег боја.
Онај врли ратник што јој љубав стече,
„Не бој се“, одузев оружје ми, рече;
„Волим да победа извесна ми није
„Но крв посвећена Химени да лије;
„Ал', како ми дужност пред краља је доћи,
„Ти ћеш јој, за мене, све јавити поћи,
„Нек се с твоје стране мач јој дати стара.“
Сире, ја јој дођох; околност је свара:
Мишља да се враћам по победе цену,
И гнев тад издаде намах љубав њену
С таквим нестрпљењем и заносом пустим
Да ја и не добих маха да заустим.
Па ипак сам срећан, ма да сам побеђен,
И бескрајно губим, до срца повређен;
Ипак овај пораз мене очарава
Што љубави лепе успех улепшава.

Дон Фернанд

Не црвени, ћери, због љубави ове,
Нити за њу тражи околише нове;
Остави се сада бескорисног срама,
Твоја част се спасе, ко и дужност сама;
Отац је освећен, а, да се освети,
Често ти Родригу опасношћу прети.
Нешто друго хоће сад небо од тебе;
Толико за њ чиниш, хајде што за себе,



И не противи се заповести мојој:
Ево драгог мужа и по вољи твојој:

ОСМА ПОЈАВА

Дон Фернанд. Дон Дијего. Дон Аријас. Дон Родриго.
Дон Алонзо. Дон Санчо. Краљевићка. Химена.
Леснора. Елвира.

Краљевићка

Нек једном, Химена, стану сузе твоје,
Победника прими од принцезе своје.

Дон Родриго

Допустите, сире, у штовању своме
Да се сада бацим к ногама, пред њоме.
По плен не долазим, на њега у праву,
Већ да опет своју понудим вам главу,
Душа се сад, гбсно, не користи моја
Ни краљевом вољом, ни исходом боја.
Ако вам за оца јоште није доста,
Реците шта мени још чинити оста.
Треба л' да се сада још с хиљадом борим,
И до крај света јунаштва да творим,
Да, сам нападнувши, сву војску застрашим,
Те и баснословну славу да премашим?
Ако може злочин најзад да се збрише,
Све ћу предузети, свршити још више.
Ал', ако част горда, рањена до живца,
Не смири се друкче до ли крвљу кривца,
Нек моћ људска на ме од вас се не мами,
Ево моје главе, светите се сами.
Ви тек непобедног победити смете,
Јер је немогућно да вас други свете.
Ал' нек самрт казна довољна је за ме,
Нек вам не ишчезне успомена на ме;
И, кад моја смрт ће да вам част заглади,
Нек сећањем на ме од вас се награди,
И реците каткад кад би вас јад свио:
„Да ме не љубљаше, и сад би жив био.“

Химена

Устани, Родриго. Да вам, сире, речем,
И сувише рекох да вам то одречем;
Родриго врлином мржњу ми не рађа,

И, кад краљ то хоће, нек му се угађа.
Ал' бисте л', ма како, рекли ми суд ледаш,
Гледали очима и такав брак један,
И, кад моју дужност нагоните на то,
Да л' с тим и сва правда слаже вам се за то?
Ако се Родриго земљи нуждан гради,
Зар ја да наградим што он за вас ради,
Корећи се вечно са учина мога
Што руке утопих у крв оца свога?

Дон Фернанд

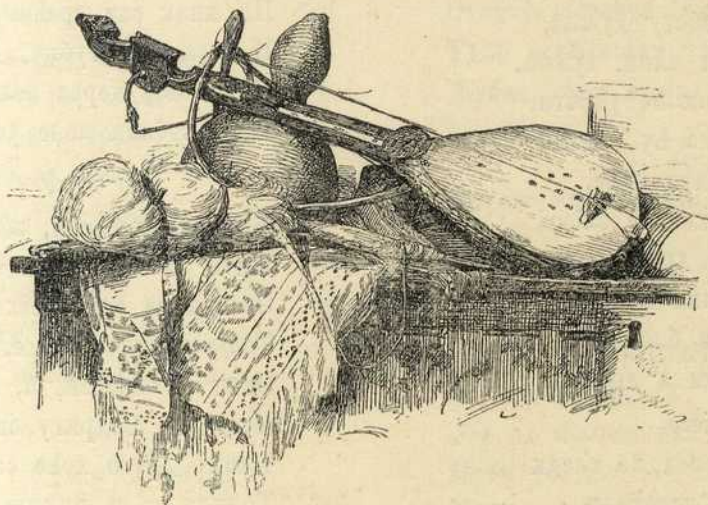
Време доста често оправдава почин
Који из почетка наличи на злочин.
Родриго те доби, и припадаш њему,
Ал', ма да му храброст доби те у свему,
Морам да ти части душманин се градим,
Само да победу одмах му наградим.
Овај брак одложен није мимо закон
Што му кад тад тебе намењује након.
За годину сузе усахнуће твоје.
Међутим, Родриго нека води боје.
Пошто на обали нашој Мавре сатре,
Њихов смер уништи и напоре затре,
Нек кроз њину земљу сада бој пронесе,
Крећући ми војску, пуштош јој донесе.
Нека им се ужас од Сиде помаља!
Зваху те господар, и би те за краља.
Ал', ма како славан, не служи ме млако;
Врати ми се опет вреднији је јако;
И гледај јунаштом дићи своју цену
Тако да ти с диком пружим руку њену.

Дон Родриго

Да примим Химену и да вама годим,
Зар има тешкоће да је здрав не бродим?
Ма каква да имам без ње зла да свладам,
Ипак сам сав срећан, сире, што се надам.

Дон Фернанд

Надај се на мене и у своју снагу,
Имајући за се већ и тако драгу,
И, да би је сасвим добио за себе,
Краљ, време и храброст нек раде за тебе.



Под бокорима снежнога јасмина
Лежим и полу склопио сам очи;
И док се мека свуд расплеће тмина,
Ја пијем мирис што се на ме точи
Под бокорима снежнога јасмина.

Ја жудим неком, али не знам коме,
И душом пловим кроз ту месечину.
Млечни се зраци кроз бусење ломе,
И ту на мојим, на прсима гину.
Ја жудим неком, али не знам коме.

Ја љубио бих, преклињ'о и плако,
Ко ноћни лептир око младог цветка....
О зашто су ми груди уске тако,
Као славују тескобна крлетка? —
Ја љубио бих, преклињо и плако.

Ах чуј у поноћ кадифну и млаку,
Као да уздах кроз градину мину:
То девојачки глас трепну у зраку
И слободно се и младачки вину
У ову поноћ кадифну и млаку.

Ко сребрн млаз од чистога кристала
Високо он се вије, дрхти, тресе
И медном росом на крунице лалџ,
Чашице снџних ружа просипље се,
Ко сребрн млаз од чистога кристала...

.....О песмо моја, о ти слутњо тија,
Неиспевана, сладосна и врућа,
Из срца свога пустићу те и ја
У овај часак светог надахнућа,
О песмо моја, о ти слутњо тија,

Зашуми, ко дах мириснога крина,
Загрли њен глас у модрој висини —
И гњурајућ се сред пјаних милина,
Титрај се с њиме, стопи, ах — и згини,
Ко задњи дрхтај мириснога крина.....

Вељко Петровић



Податци за историју Београда

Од 1717.—1739. године, по архивским и другим изворима

написао

Тодор Стефановић Виловски

(НАСТАВАК)

II.

Устаиновљење Српске Администрације

Пожаревачким Миром који је закључен 21. (10) јула 1778. између зараћених и заинтересованих сила, дошле су дотле турске земље Тамишки Банат, Србија, још један део Босне и тако звана Мала Влашка до реке Олта сасвим под власт римско-немачког цара и његових законских наследника.¹⁾

¹⁾ Пожаревачки Мир закључен је између цара и Млетачке Републике с једне и Порте с друге стране, а присуствовале су закључењу мира представници сила посредница, Енглеске и Холандије. Порта је морала Цару уступити Банат, који је држала у својим рукама још од Карловачког Мира, северни део Србије са Београдом, један део Мале Влашке до реке Олта и неколико босанских округа на реци Уни. Сем тога морала је Порта закључити са царем, у вези са уговором о миру, нарочито уговор о трговини и пловидби, који у главном још и данас важи, и ако је у неким тачкама измењен. Венеција је, истина, том приликом изгубила Мореју и Крит, али је зато у накнаду добила острво Зериго и неколико утврђена пристаништа на обалама Јадранског Мора у Далмацији и Албанији.

Провизорно стање, у коме се до тога доба налажаху ове ново задобивене провинције, морало је дакле престати.

Према тадашњим политичким и државноправним приликама у монархији, која није била ни хомогена ни централизована, нарочито према компликованим односима између Беча и Угарске и између Угарске и неких њезиних делова, овај је посао био врло тежак и задавао је велике бриге не само принцу Јевђенију и највишим управним властима, него и самом цару.

Још пре закључења Пожаревачког Мира тражила је Угарска да се Банат и Србија, као некада саставни делови круне Св. Стевана, присаједине угарској краљевини²⁾. Овај захтев од стране Угарске поновљен је неколико пута и после закључења поменутог мира. Али је већ одмах у почетку цар одлучио, да се сви ови захтеви један пут за свагда категорички одбију, пошто је жеља

²⁾ Н. К. В. 1718. Prot. Reg. fol. 675.

његова да се ове провинције, које су заузеле победоносним оружјем његове војске, сматрају као његова својина. Према томе је Србија била *domanium regium*, па је то остало и даље све до краја царске владавине, поред свих напора који су чињени од стране угарских власти, да се овај положај задобивених земаља измени у корист угарских захтева.³⁾

Принц Јевђеније, коме је нарочито било стало до тога, да у новоосвојеним земљама заведе војничку управу и да од њих створи јак бедем с једне стране против изненадних нападаја Турака, није могао допустити да се Србија, Банат, Мала Влашка и аустријски део Босне предаду Мађарима, који су се — у колико се то односи на Тамишки Банат — с правом позивали на историјску прошлост. Под изговором да је историјски континуитет прекинут услед турскога освојења и да је ове земље оружаном руком задобио цар, чије је дакле право својине неоспорно, а и под изговором, да се нарочито рацки т.ј. српски народ не би могао слагати са мађарским народом, решено је у начелу да задобивене провинције (*neoacquistische Länder*) и на даље остану под управом Бечких дикасперија са засебним администрацијама.⁴⁾

Врховна управа над новоосвојеним земљама, па и над Србијом, била је усредсређена у Дворском Ратном Савету и у Дворском Камералном Већу у Бечу. Дворски Ратни Савет био је, дабогме, претежнији, нарочито све докле док је њиме управљао принц Јевђеније. Сасвим је дакле разумљиво, да је између једнога и другог већа, која су свако на своју руку издавала наредбе било војним било цивилним властима, морало доћи до чешћих сукоба и размирица већ у самом почетку новог режима.

У намери да се оваким сукобима и несугласицама, нарочито сада при уређењу управе у Србији, за времена на пут стане, принц Јевђеније је предложио цару да

³⁾ Н. К. Р. 1718. Саопштење Дворског Ратног Савета принцу Јевђенију, који се тада бавио у Београду, којим му се ставља до знања да је Цар, после конференције која је под његовим председништвом одржана 25. јула (дакле пре закључења мира), заповедио да захтев Угарске Дворске Камаре односно инкорпорувања Србије Угарској остане *in suspenso*, пошто и Њ. В. и Конференција налазе да је захтев Угарске Дворске Камаре немогућан и неоснован (*unthunlich und unbegründet*). У осталом Цар је решен да оваке захтеве једаред за свагда *in primo limine* одбије.

⁴⁾ Ово гледиште, које се ни пре ни после није више мењало, добило је израза у инструкцији за *Списку* и у инструкцији за *Темнишварску Администрацију*, које су се од тада имале према томе равнати. У овој инструкцији, у којој се одмах на уводном месту говори о принципима на којима се оснива царева владавина, нарочито се каже, да Администрација и остале власти треба ваздан да имају на уму „*welcher massen Ihre Kayserl. Mayestät für sich und Dero Durchlauchtigste Regierung nachfolger auf beständig, auch unveränderlich und ernstlich allergnädigst resolviret hätten, dass diese neuerborte Lande nun und künftigen weltewigen Zeiten für ein absolutum inalienabile domanium vel peculium regium gehalten, tractiret und reserviret seyn und bleiben...*“ R. F. A. „Serbien“. Fasc. 15.573. Поред свега тога тражио је 1722. год. Угарски Сабор (*Landtag*) ново инкорпоруацију неоаквистичних земаља, али је Дворски Ратни Савет одговорио да не може Њ. В. саветовати да усвоји овај предлог, пошто у новоосвојеним земљама станују већином Срби, који не желе да буду под угарском управом, и што би било неугодно и недисходно од ових земаља створити баријеру између Угарске и Турске из политичких разлога. Н. К. Р. 1723. јан. Ехр. 419.

се образује нарочита комисија од једног и другог већа за уређење задобивених земаља. Решењем царским од 18. априла 1719. год. образована је ова комисија па је одмах и приступила послу за који је била одређена.⁵⁾

Ово ново уређење српске управе одговарало је потпуно политичко-административном уређењу Баната који је још од 3. септембра 1718. имао своју сталну управу, такозвану *Администрацију*, на врху које бејаше чувени генерал *граф Флоримонд Мерси*, који је у оно доба важио као реформаторски и административни таленат.

Према овом банатском или темнишварском уређењу била је и у Србији централна управа такозвана *Администрација*... (*Serbische Administration*.) Њезин шеф звао се презес администрације и био је ограничен у своме деловању. Он није могао ништа без знања и одобрења целе Администрације учинити. Све што је год излазило пред њу, па ма то долазило из земље или од обе централне установе у Бечу, она је имала да решава једногласно, а ако се није могла постићи једногласност, онда је одвојено мњење слато једној од две највиших инстанција — Дворском Камералном Већу или Дворском Ратном Савету, према томе, да ли је цивилни или војни чиновник онај који се одваја.

Председник Администрације био је у преписци са једним и са другим Дворским Већем и обраћао се њима, и то како је кад затребало, час једном час другом. Ову кореспонденцију вршио је он у име Администрације, а само кад се тицало спољне политике, т.ј. односа са Турцима, он се непосредно и само у своје име обраћао Дворским Већима. Све пак важније одлуке, за које је ваљало имати одобрење највиших власти, слате су у дупликату Дворском Камералном Већу и Дворском Ратном Савету, јер је и једна и друга власт у Администрацији била заступљена са 2—3 своја члана.

А да би се омогућиле што брже експедиције акта и да би било јединства и континуитета у оваком администровању, био је и један перманентни одбор од чланова оба Већа, који је имао да води бригу о новозадобивеним крајевима. У надлежност овога одбора, који је имао назив *Subdelegatio* или *Commissio in Neoacquisticis*, долазила је не само Србија, већ и све остале новозадобивене провинције.

Али ова субделегација није имала карактер нарочите, независне власти, па није могла ни кореспондирати непосредно са Администрацијом у Београду. Она је своје закључке саопштавала једном или другом дворском надлештву и ова су својим путем извештавала Администрацију о решењима заједничког одбора. И ако је дакле „неоаквистична субделегација“ била једна врста тајног савета, чија су решења била више информативне природе, а обвезна само за Дворски Ратни Савет и за Дворско

⁵⁾ Ова је комисија 3. августа 1719. држала прву своју седницу под председништвом принца Јевђенија, а присуствовали су као чланови графови Штархемберг и Валзер. На овој конференцији је решено да оба Већа поднесу пројект за установљење Администрације у Србији што је и учињено.



Ј. ВРЕАНИЈА

ПОСЛЕДЊА УТЕХА

Камерално Веће зато су ипак већања и закључци овога одбора били од пресудног значаја за политичку и административну управу Србије. Чести сукоби између војничких и камералних власти и њихових органа у Србији, па чак и учестане несугласице и размирице између Дворског Ратног Савета и Дворског Камералног Већа у Бечу, из којих се доцније изродише чак и озбиљни и за земљу и њезину управу судбоносни конфликти, стављали су „неоаквигичну субделегацију“ у више прилика у положај да буде суђај у овим размирицама и да их својом оценом реши било у интересу једне било у интересу, друге заинтересоване стране.

Нема сумње да је замисао о установи једног надлештва, искључно за послове неоаквигичне, била здрава, али је њезино извршење било непотпуно, па зато штетно. Да је у субделегацији, у којој је било и вредних и способних чланова, уступљено право надзорне власти или управног надлештва, или да је барем била оно што су много доцније под царицом Маријом Терезијом и под царем Леополдом II биле такозвана Дворска Илирска Депутација или Илирска Дворска Канцеларија за српске послове, она би показала далеко већи успех, него што је имала у истини. Борба, која се непрестано водила између једног и другог Дворског Већа, а која је, нарочито последњих година царске владавине, тако штетно утицала на јавне послове у Србији, не само што би се избегла, него би се створила могућност да се образује јака и ауторитативна управа, у чијој би руци била концентрована сва власт.

Али, на жалост, начела којих су се власници у оно доба придржавали нису никада ишла у прилог режиму, у коме би се огледало јединство и ауторитет. На против, ваздан се гледало, да се, ма и на штету владаочеву и на штету државе, створи земљиште за што већу поделу власти, како би једна другу контролисале и како се не би једна на рачун друге или на рачун царске власти ослабила.

Овај принцип, колико иначе изгледа да је практичан, био је у овом случају скроз погрешан. Место да се вршила узајамна контрола и да је постигнута утак-

мица у што савеснијем вршењу послова, зацарила се међусобна борба изазвана суревњивошћу појединих надлештава која су имала утицај на управу и на ток административних послова. У место да је ауторитет државне власти јачао, он је у овом непрекидном међусобном трвењу све више опадао, а са њиме је опадала и дисциплина.

Тако је то било у врховној управи у Бечу, па је тако било и са провинцијалним управама у Београду и у Темишвару.

Када је ваљало приступити установљењу дефинитивне управе у Србији, тада је општа Дворска Комора (Allgemeine Hofkammer) поднела била Цару предлог, по коме би се Управа над свим новозадобивеним земљама имала концентрисати у једном управном надлештву. Камара је у том циљу предлагала цару установљење једног општег намесништва или ђенералног гувермана за све новозадобивене крајеве са седиштом у Београду. Али цар, као обично, није се могао сагласити са овим принципом, који се противи Бечкој традицији, него је у августу 1719. решио да и Србија добије нарочиту управу, и то онакву каква је била Темишварска.

Ова нова Управа, која се звала *Српска Администрација* или *Београдска Администрација*, ступила је у живот тек после царске одлуке од 7. септ. 1720., којом се фелдмаршалу принцу Александру Виртембершком, као новонаименованом председнику Српске Администрације, издају потребне инструкције: на који се начин нова управа има установити и којих се принципа фелдмаршал има придржавати при своме послу.⁶⁾

У исто доба, кад је наименован за председника Администрације *принц Александар Виртембершки*, наименовали су и чланови комисије, и то од стране војске дотадашњи командант Београда, фелдмаршал-лајтнант *граф О'Двијер* и главни војни комесар *Акерман*, а од стране камералне власти први саветник Администрације, *граф Розенберг*, и други саветник *Боршеск*.⁷⁾

Овај састав администрације није остао до краја аустријске владавине, него је неколико пута измењиван. И сам председник, принц Александар, о коме ће још бити помена на другом месту, није остао на своме положају до краја, него само до 1733. када је морао после смрти свога брата од стрица, херцеза Еберхарда Лудвига,

⁶⁾ Ова се инструкција, која се у осталом подудара са оном раније издатом Темишварској Администрацији, налази у Н. К. Р. А. Reg. 1720. Sept. 128/2, а штампана је у целини код Langer-a, Serbien unter der Kayserl. Regierung 1717.—1739. и т. д. Стр. 185.

⁷⁾ Принц Александар Виртембершки, који се нарочито код Варадина и Београда одликовао као војсковођа и као храбар војник, тражио је одмах после Београдске битке, да му се подари положај гувернера Србије. У исто доба препоручивао га је више пута сам принц Јевђеније цару за исто место, а нарочито у својој релацији Београдске битке, 25. августа 1717. Али као да цар није хтео решити ово персонално питање пре закључења мира. Принц Јевђеније много је уважавао овога човека, те га је цару нарочито препоручивао за то што је бедног материјалног стања „Weil ihm dadurch in seinem mittelosen Zustande geholfen würde.“ Принц Александар постављен је за председника Српске Администрације већ августа 1719., за тим су му 7. септ. 1720. издате инструкције, а у Београд је стигао 13. октобра 1720. Н. К. Р. авг. 1717. бр. 362. Exp; августа 1719. P. R. fol 804. и октобра 1720. P. E. fol. 1702.

ступити на престо виртембершки. Њега је у Србији заменио *генерал граф Марили* и то само као заступник, пошто је цар херцегу Александру и на даље оставио титулу и звање председника Српске Администрације све до његове смрти. Тек 1739. године, дакле већ при крају рата између Аустрије и Порте, који се тако несрећно свршио по цара, постављен је за гувернера Србије *Борђе Оливије граф Валис*.

Српска Администрација отпочела је одмах свој рад око уређења политичких и финансијских власти, али је у исто доба спремила све што је потребно да се Београд стално утврди и изнова сагради. О радовима око утврђења престонице, који су трајали десетину и више година, као и подизању нове вароши, већ је опширно и исцрпно говорено на другом месту⁸⁾. У томе погледу стекли су велике заслуге *генерал О'Двијер*, који је још као командант Београда на томе радио, за тим принц Александар Виртембершки и инжењерски пуковник, доцнији *генерал Никола Доксат*; али пре свега председник Дворског Ратног Савета, принц *Јевђеније Савојски*, који је живо настојавао да се Београд у што краћем року опет подигне и утврди.

Много теже него са рестаурацијом Београда, која је искључно била поверена војној управи, ишло је са уређењем власти и са увођењем администрације у земљи.

Српска Администрација пре свега је поделила Србију у округе, чији се број у току времена мењао. Србија, каква је била онда, није обухватала сав простор данашње независне Краљевине, па чак ни Кнежевине пре Берлинског Конгреса. Многи садашњи окрузи, као нпр. стари Црноречки и Књажевачки, већи део Алексиначког, Крушевачког и Ужичког округа и од Подринског Крупањ са околином остали су под турском влашћу⁹⁾. Уз то су цео Крајински округ и од Моравског срезова: Голубачки, Звишки и Хомољски, били за време аустријске власти под Темшварском Администрацијом, и ако за ово није било оправданог разлога, и ако се народ из овога краја жалио против тога и неколико пута тражио да дође под Администрацију Српску.

⁸⁾ Види о томе моју расправу: Београд од 1717.—1739. године. (Прештампано из „Нове Искре“. Београд, Државна Штампарија Краљ. Србије 1906. Ова је расправа, која је раније написана и штампана, саставни део мога садашњег рада.

⁹⁾ Према одредбама Пожаревачког Мира (1718.) почињала је граница између царевине и Турске у простору Србије на ушћу Тимока у Дунав, па је ишла Тимоком до села Трнавца. Од Трнавца оваја се граница од Тимока пењући се на висове на левој страни Тимока преко Хајдучке Планине и избијала је на Шупељак (сад Јовановац) остављајући Турцима Ражањ. Од Јовановца ишла је граница донекле Јовановачком Реком па је избијала тамо где се обе Мораве састављају, а одавде ишла је даље Источном Моравом до Чачка, остављајући Чачак цару. Из Чачка даље ударала је граница на планине на десној обали Дрине изнад Сокола, остављајући Соко Турцима, па се је за тим спуштала на Дрину испод Лешнице. Види о томе аутентични план Краљевине Србије царског инжењер. капетана *О. Ф. Ебшелвица*. *O. F. von Öschelwitz, Kays. Ing. Hauptman: Carte von dem Königreich Servien und zwar so weit solches durch Ihre Röm. Kayserl. und Cathol. Mayestät Waffen nach der Bataille bey Belgrad 1717. erobert und bey dem Poscharovizer Frieden 1718. von der Ottomanischen Pforte abgetreten worden.*

У прво доба политичко-административне поделе земље било је 9 округа са овим званичним називима: Београд, Смедерево, Гроцка, Пожаревац, Јагодина, Рудник, Шабац, Ваљево и Палез. Доцније је било 11 округа. Већ при крају царске владавине постојала је намера да се број окрузима сведе на пет, али је овај пројект, којим се смрала нека врста упрошћења администрације, остао неизвршен, јер су међутим наступили заплети у Бечкој централној управи, а за тим и ратне прилике, које су осујећавале сваки даљи рад на овоме пољу.

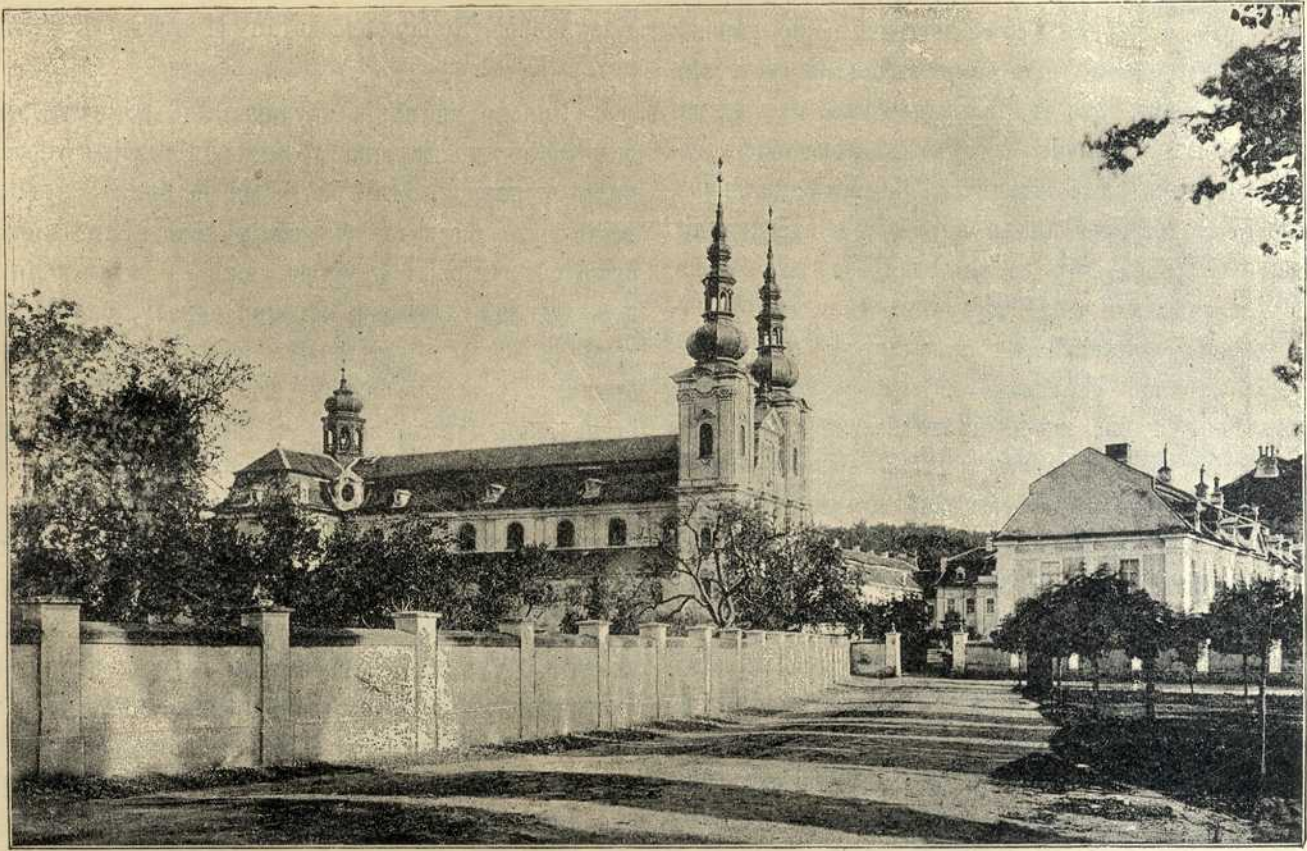
Окрузима су управљали провизори, чији су заменици били ишпани. Нижи чиновници звали су се иберрајтери (*Ueberreither*); сем тога имао је сваки провизор потребан број служитеља и пандура. Овај је персонал плаћан из државне касе, али је било округа који су из свога приреза плаћали и по једног или двојицу нижих чиновника. У већим окрузима, као нпр. у Пожаревачком, био је персонал много већи¹⁰⁾.

Провизори су имали полицијску, финансијску и судску власт, али им је, како изгледа, најважнија дужност била прикупљање државних прихода, јер главни задатак полицијске службе — одржавање реда и чување личне и имовне безбедности — имали су такозвани *хајдуци* или народна полиција, која је стајала под својим војним старешинама: хаднађима, капетанима и обер — или обор-капетанима. Порезу су купили провизори заједно са кметовима, а вршили су понекад и дужност трошаринских и царинских чиновника (*Mautheinnehmer*). Само у Београду и Палезу (Обреновцу) биле су нарочите царинаре са нарочитим чиновницима.

Поред ових административних чиновника у народу, остала је вајкадашња власт у коју нису дирали ни Турци ни Аустријанци. За њу се мало зна и то само толико да су њоме управљали обор-кнезови и кнезови (*Ober-und Unter-knesen*) као органи који су помагали при купљењу пореза, па су доцније оверавали окружне камералне буџете.

Судска власт, на жалост, није била организована како треба и није била одвојена од административне. Судило се понајвише по унутштвима и по аналогијама у другим земљама, како ћемо то видети доцније кад будемо говорили о Београду. Највиша инстанција био је Земаљски Суд, али је зато ипак апелације примало и решавало једно од два Дворска Већа. До намерава-

¹⁰⁾ О овоме као и о свему осталом што се односи на управу Србије од 1717.—1739. имају занимљиви подаци у књизи *Д-ра Драг. М. Павловића: Аустријска владавина у Северној Србији (од 1718. до 1739.)*. По грађи из Бечких архива. Из LXII. и LXIV. Гласа Српске Краљевске Академије. Београд, Државна Штампарија 1901. Како је писац ове академијске расправе пре мене публиковао свој знаменити рад, и ако сам ја још од 1891.—1894. прикуљао у Бечким архивима материјал за историју Београда, то сам се у овоме чланку у више прилика служио његовим подацима, у колико се они односе на тадашњу управу Србије. Г. Др. Павловић је у својој књизи тако марљиво разрадио материјал, што га је црпао из Бечких Архива, да се ово дело може препоручити свакоме, који би хтео поближе да се упозна са политичко-административном и финансијском управом Србије из онога доба.



Моравски Велеград

ног публиковања законика није дошло. Правду су делили административни и војни чиновници. Ситније грађанске спорове и омање кривице пресуђивали су кметови и провизори, у Београду старешине немачке и српске вароши, који су представљали прву инстанцију. У овим случајевима била је Администрација друга инстанција. Крупније грађанске спорове и извесна криминална дела сређивао је земаљски аудитор (Landesauditor), који је своја решења Администрацији подносио на потврду, али је било допуштено жалeње против ових пресуда Дворским Већима. Сва мала криминална дела и преступе против Величанства судила је искључиво војна власт, било да су кривци војници или грађани. Смртне пресуде извршивале су се у Београду до 1730. а од тога доба у месту где су кривице учињене. Свакако је значајно и занимљиво да је 1720. године Управи издата наредба да није више допуштено преступнике и злочинце на точак живе набијати и живе спаљивати¹¹⁾.

Чиновнике постављати, премештати и отпуштати (разуме се у случају судом или дисциплинарним ислеђењем доказане кривице) само је могло Дворско Камерално Веће, а никако Администрација. Војна власт, на име председник Администрације који је у исто доба био и војни заповедник Србије, покушавала је неколико пута да узурпира ово право, али је брзо морала одустати од намере, јер се због тога беше појавила читава побуна међу чиновницима, а том је приликом дошло и до озбиљна сукоба између Дворског Камералног Већа и Дворског Ратног Савета.

¹¹⁾ Н. К. Р. 1720. јан. Р. Р. 36.

Војске је тада било у Србији двојакe: регуларне и милиције. Обе су зависеле искључиво од Војне Управе. Регуларна војска била је по већим градовима (у самом Београду износио је гарнизон 1724. год.: 9 батаљона физилера, 5 комп. гренадира и 4 ескадрона коњице, свега дакле 3629 војника и 50 официра), милиција или хајдуци дуж границе и по паланкама. У главном је милиција чувала земљу. Она је била оно исто, што су у то доба били поморински, потиски, посавски и хрватски граничари. Њихове су старешине били Срби, којима је војна Управа поклањала велико поверење у свако доба, те их је заклањала и од камералних власти, којима су хајдуци били на сметњи, као што ће се доцније видети.¹²⁾

Хајдуци су имали извесне војне и полицијске дужности, али у исто доба и извесне привилегије. Они су стајали под војним заштом, који није био увек примамљив, али су могли имати породице, могли су бити настањени и могли су обделавати земљу. Од граничара разликовали су се хајдуци у томе што су били растурени по читавој земљи и што су, нарочито у прво доба, имали војничке обичаје, какви су били у Турака. Хајдуке и њихове официре штитила је војна Управа, јер је у њима имала ваздан спремну милицију на коју није морала трошити онолико колико би морала трошити за регуларну војску и што их је употребљавала као земаљску одбрану и за чување главних друмова и пограничних караула (чардака).

¹²⁾ То се најбоље види из Амперова извештаја у „Notitia Serviae“ 1724. године, који је штампан код Лангера, а на који се позива и Др. Драг. М. Павловић. Види Langer: Serbien unter der kaiserl. Regierung и т. д. и Др. Драг. М. Павловић: Аустријска владавина у Северној Србији и т. д.

Камерални чиновници били су хајдуцима за то непријатељи, што су ови, ослањајући се на заштиту војне управе, чинили многе изгреде и тиме кварили остали свет, али понајвише тога ради, што је камерална каса од њих трпела велике штете, нарочито у прво доба њихове организације док су још били сасвим ослобођени од плаћања порезе. Уз то су хајдуци имали најлепшу и најплоднију земљу. Па како је од 446 села, колико је тада било у Србији, 90 и неколико било хајдучких села са привилегијама, то је и остали народ навалио да иде у хајдуке, што је наравно изазивало највеће незадовољство у чиновништву због све мањих прихода земаљских. Сем порезе на имање, коју су доцније плаћали као и остали народ, хајдуци су били ослобођени свију десетака и личне порезе. Али су и они бивали чешће незадовољни, јер нису могли плаћати ни то. Тако н. пр. подноси пуковник Рудолфин год. 1722. Администрацији извештај капетана Тодора Продановића (на којег су се камерални чиновници највише тужили) о жалби хајдука, којима је тешко плаћати одређени прирез за плату ратног комесара; за тим исте године извештај оберкапетана Трегера у Јагодини о побуну Крагујевачких хајдука због наплате заостале контрибуције (пореза на имање).¹³⁾ Сем тога јављају команданти почесто о бегству подручних хајдука у Турску због одвише великих терета.

Најпре је било 13 компанија, али се због многих жалаба од стране камералних чиновника приступило редукацији. Но место редукације испале повећање, тако да је услед последњег решења субделегације од 1730. год. било 18 војничких округа са 18 компанија. Ових 18 компанија подељене су биле на 3 групе, којима су заповедали оберкапетани. Капетана је било свега 15, јер је сваки оберкапетан осим своје групе имао још и по једну компанију.¹⁴⁾

Оберкапетани били су готово за све време царске владавине: *Вук Исаковић* у Крагујевцу и *Коста Димитријевић* у Параћину. Компаније и у њима капетани били су: Црна Бара (*Вук Исаковић*), Прњавор (*Иван Продановић*), Цикоте (капетан Милисав из Павковине), Бела Црква (*Јован Мијатовић*), Валево (*Јевта Витковић*), Осеченица (капетан Аћим), Броњари (*Бошњан Шудовић-Schudovich ?*), Чачак (*Никола Ивановић*), Цветке (*Радојица Петровић*), Крагујевац (*Станиша Марковић*), Сталаћ (*Андрија Окињски ?*), Параћин (*Коста Димитријевић*), Ресавица (*Јован Поповић*), Пожаревац (капетан Максим), Ћу-

прија (капетан Петко), Хасан-Пашина Паланка (*Марко Комаловић*), Колари (капетан Милисав) и Гроцка (капетан Кезо).¹⁵⁾

Српска милиција заузимала је по важности својој, а и зато што је имала симпатије војне управе, прво место у народу. Ма колико да је била разуздана — а често пута били су извештаји камералних чиновника и сувише претерани и неправедни — и ма колико да је понекад била досадна осталом народу, она је ипак сматрана у Бечу као установа, којој треба поклањати највећу бригу, а у самоме народу као национална војска која је не само чувала земљу и народ од сваке беде и напасти, него као установа у којој се до последњих дана очувала религиозна и народна свест. Изгреди, ради којих су оберкапетани и капетани често били оптуживани, нису могли да ослабе наклоност Војне Управе према њима и милицији, о чему имамо најбољег доказа у делу оберкапетана *Станише Марковића*, који је често бивао под целеђењем ради злоупотребе положаја, па је зато ипак са капетаном Гершићем 1738. године одликован царским златним ланцем (тада највеће и једино одликовање за официре) за то што је истребио разбојнике, и што је цару чинио неизмерне услуге. Капетан Гершић авансовао је за исто дело за обривахтмајстора (мајора).¹⁶⁾ Злогласни Тодор Продановић, којег се камерални чиновници ратосиљаху и којег називаху *flagellum* за крајеве у којима врши капетанску дужност, ипак налази заштиту војне власти, која га цени ради његове верности и ради његових војничких врлина. Не мање су се истакли својим заслугама оберкапетан *Вук Исаковић* из Црне Баре и капетан *Иван Продановић* из Прњавора. Веома је значајно да су сви ови официри, који су уживали највеће поверење Двора и војних власти, у исто доба на народним саборима у Карловцима и у Београду ревностно бранили народне привилегије и нарочито залагали своју реч, кад би православној вери грозила опасност ма с које стране. Протоколи и представке народних конгреса из онога доба живи су докази за то. Али је, без сумње, народ највеће признање изразио својој милицији, кад је на сабору, држаном у Карловцима 1735. године, а у седници од 8. августа, једногласно изабрао оберкапетана и обривахт-

¹⁵⁾ R. F. A. 21. јула 1727. год. — У представи, коју су 1727. народни представници на конгресу поднели Цару, у којој моле да им се потврде привилегије и да се одустане од тумачења њихова, потписали су од војника посланика ови оберкапетани и капетани из Србије: *Коста Димитријевић*, оберкапетан Параћински, *Вук Исаковић*, оберкапетан Црнобарски, *Ана Радивојевић*, капетан Гроцански, *Марко Кумановић*, капетан Паланачки, *Никола Ивановић*, капетан Чачански, *Петко*, капетан Ћуријски, *Милисав Георгијевић*, капетан Поговарошки, *Јован Николић*, капетан Сталаћски, *Иван Продановић*, капетан Прњаворски и *Јован Поповић*, капетан Ресавски. „Летопис М. С.“ књига 125, 1881. св. I.

¹⁶⁾ H. K. R. 1738. December. 127. P. R. У протоколу се налази ова забелешка: Die von Ober-Capitän Stanischa und Capitän Gersich (Gersich?) eingebrachten Räuber aus der Türkei, sowie der berüchtigte Räuberhauptmann Radovan sind zum Tode bringen. O.-Capitän Stanischa wird für die erfolgte Gefangennahme und Ausrottung desselben sowie für Treue von Kayserl. Mayestät mit goldener Gradenkette ausgezeichnet, Gersich zum Obristwachtmeister befördert.

¹³⁾ H. K. R. 1722. apr. P. E. fol. 362. и 1722. јан. P. Exp. f. 48.

¹⁴⁾ Свака компанија имала је 150 хајдука, 50 хусара (на којима) и 50 помоћника (Gehülfen), и то је, кад се узме у рачун компанија од 250 људи, износило све скупа 4.500 људи без старешина. Али је ефективно стање било само 2.390 људи. У свакој компанији било је 10 канлара, 1 хаднађ (на коњу) и 1 хаднађ пешак, 1 харамбаша, 1 барјактар и 2 стражмештера. Сва ова милиција становала је у 90 и више села, 10 шанчева и 70 чардака. По буџету од 1730. год. било је свега у српској милицији: 3 оберкапетана, 15 капетана, 36 харнађа, 18 харамбаша, 36 барјактара, 36 стражмештера и 108 канлара, за које је укупна годишња плата износила 8.310 фор. Види о томе: *Др. Драг. М. Павловић*, Аустријска владавина и т. д. и *J. Langer*, Serbien unter der ksl. Regierung и т. д.

мајстора Црнобарског, Вука Исаковића, за обрета (команданта) српске хусарске регименте, коју је издржавао народ а за коју се старао митрополит.¹⁷⁾

Овај део народа, дакле, који је носио оружје и без прекида вршио војничку, стражарску и полицијску дужност у земљи, са разлогом је био ослобођен великих дација.

Остали пак народ морао је да плаћа све и да еноси терете, који нису били познати, кад се узме у обзир да је свет био сиромашан, да је популација била врло слаба и да је обрада земље била недовољна и примитивна.¹⁸⁾ Народ је плаћао десетак на плодове и таксу на земљиште. Класификација имања имала се вршити не по каквоћи, већ по количини и према томе су били сељаци подељени у групе, те је сваки плаћао онолико колико је имао плугова земље. Али и то се често мењало.

Такса на земљишта наплаћивала се под именом контрибуције и сматрала се као војни порез. Контрибуција је износила 90—100.000 фор.; српска варош у Београду плаћала је 4—4400 фор. годишње.

Сем контрибуције српски грађани плаћали су и друге дације. Камерални приходи били су у главном: десетци, харач од Цигана и шпанских Јевреја и кирија за њихове станове (Judenhöfe), аренда од закупа транспорта водом, трошарина од пива, дохотци од трошаринске главне управе у Београду и њезиних филијала у унутрашњости; затим од продаје соли, од такса за сечење шуме и продаје државних дрва. Десетак од жита давао се у натури.¹⁹⁾ Остали камерални приходи, који су скупа износили 50—60.000 фор. годишње били су: попаше, таксе за кафане, таксе за риболов, пореза на воћњаке, аренда за употребу воде за воденице, аренда за касарнице, аренда од дућана, од жира, од казана за варење пива и за печење ракије, такозвана арнаутска аренда (Schafweidegeld), десетак од јагањаца и јаради, од пчела и прасади, од вина, кукуруза итд. Уз то је било и посредних пореза. Сб је уношена из Влашке, која је била под Аустријом. Кријумчарење монополисане

¹⁷⁾ Милутин Јакшић. О Вићентију Јовановићу. Прилози за историју митрополитства му 1731.—1737. Нови Сад. Штампарија Срп. Књижаре Браће М. Поповића 1900. Стр. 99. О томе има помена и у Др. Ратном Архиву (у актима о илирско-српској хусарској регименти) и у расправици А. Вукића „О српској хусарској регименти.“

¹⁸⁾ Тачних података о броју становништва и о њихову имању нема, и ако је било неколико конскрипција. Прва конскрипција била је у 1718., а друга 1721. Трећа је започета 1724 али је обустављена. Последња је била 1735. год. По конскрипцији од 1721. било је у Србији 6020 сесија и то 5487 грађанских и 533 хајдучке. Тадашњи камерални саветник Терлихскрон тврди да је она била нетачна. Као да је ближе истини саветник Алгер, који тврди да у Србији има 4000 породица, те сесија има значај породице. Др. Драг. Павловић мисли да је број целокуиног становништва у Србији према поменутој статистици могао износити 50.—60.000, ако се рачуна породица са 8—12 чланова. Види о томе Д-ра Драг. М. Павловића Аустријска владавина и т. д. и Ј. Лангера: *Serbien unter der Kayserlichen Regierung* и т. д.

¹⁹⁾ Кад би се десетак од жита, који се давао у натури, претворио у новац према ондашњој вредности, изнео би скоро $\frac{1}{8}$ целокупне суме камералних прихода. Тако је за 1729. годину Србија имала давати 21.258 меца пшенице и 3553 меца јечма и овса. (Мец износи 61 литар и $\frac{1}{4}$ ц. л.). Др. Драг. М. Павловић: Аустријска владавина и т. д.

соли, којим су се нарочито бавили хајдуци, било је забрањено и оштро се кажњавало.

Како би се популација умножила и камерални приходи увећали, протежирано је насељавање земље. Насељеници су били махом Немци из Вормса и Шпајера, којима су признате извесне олакшице и слободије. У том циљу њима су уступљена некада српска а тада пуста села у околини Београда (Karlstal, садашња Палилула, Osterbach, садашња Остружница, Миријево, Сланци, Болеч и села око Рипња и тамошњих руда), затим напуштена села и нова земљишта у Грочанском и Палешком дистрикту, у Смедереву, Јагодини и у Руднику, дакле понајвише дуж Саве и Дунава. Ове немачке насеобине нису улазиле дубље у Србију. Свака нова кућа имала је бесплатно извесну количину ораће земље, ливаде, винограда и попаше, за које се — ако је насељеник био из туђине, т.ј. из земаља које нису биле под влашћу царевом — прве три године није плаћало порезе а после овога рока постепено све за три године 12, 18 и 24 фор. годишње. Сем тога су насељеници прве три године добијали и дрво за грађење и за гориво. Поред свега заузимања царских власти, насељавање Србије немачким елементом, није показало Бог зна какав резултат. Једини је Београд — као што ћемо доцније видети — чинио у томе изузетак, јер су се у њему понајвише настањивали бивши војници и инвалиди, разне занатлије, пропали трговци и механџије, а сви у намери да се у вароши окуће и да себи створе екзистенцију. Овакових елемената, не само из Аустрије, него и из туђине, нарочито из Немачке, било је много више него сељака, којима је теже било остављати своју стару домовину.

Покушаји Администрације да се експлоатацијом руда повећају земаљски приходи нису испали онако како се то очекивало. Копање руда у Руднику изазвало је, истина, оснивање нарочитог друштва за експлоатацију руда, али, и ако је на челу ового друштва био сам принц Александар и уз њега, као члан управе, брат му Фридрих, зато се ипак нису ниуколико испуниле наде које су полагане у овај посао. Тек су опет ове руде, као и оне у Ковијони и око Авале, дате под закуп год. 1730. и 1736., али оне нису ни тада доносиле Бог зна какве користи држави.²⁰⁾

То исто важи и за покушавано прање злата у Морави.

Оснивање „Оријенталне Компаније“ за коју се нарочито интересоваху сам цар Карло VI и принц Јевђеније, а о којој ће доцније, у току ове расправе, бити помена, као и оснивање друштва за гајење свилене бубе и за израду свиле, остали су само покушаји и ништа више.

Ово је, дакле, у главном слика каква нам се указује, кад из сухопарних акта проучимо стање Србије, какво је било од закључења Пожаревачког Мира 1718. године па све до предаје Београда Турцима 1739. године.

Детаљи не спадају овамо, и ако су врло занимљиви, јер бисмо из њих могли тачно сазнати узроке са којих

²⁰⁾ J. Langer: *Serbien unter der Kayserlichen Regierung* и т. д.

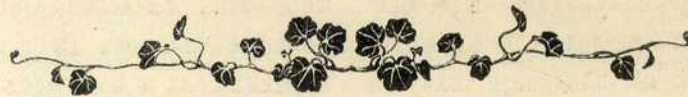


царска управа у овој земљи није увек показивала жељене и очекиване резултате при остваривању програма што га је сама себи ставила одмах у почетку заузећа Србије.

Али је зато ипак главно што је читалац био у могућности да се колико толико упозна са тадашњим приликама у Србији и са резултатима рада такозване „Српске Администрације“, која је не маало утицала и на организацију Београда, о којој треба да говоримо.

Ако ништа друго, а оно ће ова мала и прегледна слика допринети оријентовању читалаца при излагању догађаја и прилика, који се искључиво тичу Београда. Историји његовој у већ поменутом размаку времена и описивању јавног живота у њему, биће посвећени редови што за овима долазе.

(НАСТАВИТЕ СЕ)



Оморина

Жарко јулско сунце дршће изнад њива.
Трепери злато сазрелога жита.
Облачак сури, што са југа хита,
Ко ће знати како непогоду скрива.

Редови јагњеда оборили главе,
И ветрић само у њихову хладу
Заспалу љуби сељанчицу младу
И мрси јој влаће у витице плаве.

Белолико дете к'о јутарња роса
У сну се слатком раздрагано смешка,
На снопу докле несмотрено лешка
И докле му вири нога мала, боса.

Плавкасти шумарци у даљини сурој
Стоје к'о прамен растурене магле.
На брегу брезе за сунцем се нагле.
Нигде живе душе на рудини штурој.

Милосав Јелић



Московско Уметничко Позориште

(СВРШЕТАК)



Фоворећи до сад о постанку овога уметничкога друштва и о драматима, које су нам руски глумци приказали, хоћу на завршетку да прикажем, колико је то овако могуће, оне уметничке особине које су ову групу тако брзо уздигле на садашњу уметничку висину, и које су им при првом ступању пред културним иноземством донеле потпуну победу, којом су руски глумци на душе свих оних, који су их гледали и слушали, учинили утисак који се не може изгладити, који се не заборавља. Но није само до тога утиска; овде нам се у уметности глумачкој указује нова перспектива: ми налазимо нове путове, нове облике, пунице живота, и одређеније,

Као што је, појавом руских великих писаца, дух руске литературе готово одједном освојио западњаке и запад и указао већ набораној, исцрпеној Јеврони на изворе нове, свеже силе, тако и сада долази руска уметност да духом свежим окрепи, као блага дажда, заморен поглед западњака, који узалуд тражи нешто ново. „До-

лази као славни пролећни вихор и носи плод“, завршује свој чланак о руским глумцима чешки драматург Јарослав Квацил.

Долази сада, када јој се нико не нада, кад се с руског тла чује врисак и јаук оних који хоће слободу, и где се немилеце лије крв оних који хоће живот, живот слободан, живот који приличи човеку; долази као да хоће да демонстративно покаже, како је велик дух онога народа који силом спутавају, дух који се не да спутати ни сломити.



Фран Говекар

Чини ми се, да ћу најзгодније обележити глумачку уметност Московског Позоришта, ако речем, да је она франантно проста, једноставна; вама не изгледа, кад

гледате њихову игру, да сте у позоришту, нити у њихову приказивању налазите репродукцију. Долази ми овде врло zgodно да применим речи, којима је ту скоро Erich Schlaikjer окарактерисао глумачку вештину; он вели: „Wenn man paradox sein wollte, könnte man sagen, es gibt überhaupt keine reproduktiven Menschen, mithin auch keine reproduktiven Schauspieler.“

Таква нерепродуктивна, неизвештачена и нешаблонска је игра руска. Ни у најнезнатијем моменту, ни у споредној сцени, коју можда приказује какав незнатан почетник, нема — да о каквој укочености или патосу и не говорим — онога усиљеног натурализма, на који смо навикнути често и код својих најбољих глумаца.

Сваки од њих појединце креће се, говори, ради својим нарочитим начином, и живи животом који је њему својствен. Не приметно се стана одношај на позорници једне личности према другој, несиметрично, баш као што је то у животу. То се истакне ванредно, кад је на позорници маса. Кретање групе на позорници још вазда је тврди орах за све режисере, и ту се ретко постигне и толико да маса, једноликошћу и тежином свога кретања, бар не квари целу слику и уметнички утисак.

Ово најтеже питање модернога глумца решио је режисер Станиславски тако срећно, да с правом изазива завист свих својих колега у Немачкој и Аустрији, кад су Руси прошли. Ја сам већ споменуо две групе у „Цару Фјодору“. То су два тако интересантна момента, да на гледаоца утичу необично силно. Баш то неједнако кретање свакога појединца у тој групи, на свакоме друкчији изрази лица, по којем видите готово детализовану разлику свакога од њих о схватању једне и исте ствари, њихов међусобни одношај у групи и одношај према целини бинске слике, — све то чини да целокупна ситуација дође потпуно рељефно, а уметнички приказ долази до савршене израде.

Руски глумци не вичу много на позорници, и не рачунају много са простором позоришне дворнице; они говоре себи висином гласа каква је у обичном животу и каква одговора изразитости песничкога слога. Али када у маси дође до огорчења или до неке јаче сцене, њихова вика — вазда мајсторски изведена растењем — прелази у такву буку и галаму, да се ваздух пролама (свршетак III слике у „Цару Фјодору“), те природност долази до својих граница — које не прелази.

Одлична је композиција селске слике. Непрестанце се ређа слика за сликом, слободна, неусиљена, пуна живота. За гледаоца, који је према развоју догађаја у „Цару Фјодору“ можда равнодушан, богата је награда у посматрању онога размештаја особља, намештаја и дворнице, те му се вазда чини, да је пред некаквом сликом Рјепина или Библибина, пуном боја и хармонијских линија, неизвештачено, укусно пореданих једне крај друге.

Московски глумци имају још једну нарочиту врлину, која се не може ни школом ни режијом постићи, и коју само срећан случај може себи да донесе. То је разно-

врстан, а за поједине улоге несплатно пристали timbre гласа у појединих глумаца.

„Цар Фјодор“ господина Масквица не би био овај савршени славић, добрак, који чим се ражљути и развече он промукне, нити би његов „Лука“ у „На дну“ био онај болећиви, задушни старкеља у свој недостижној својој простоти, да му није онога меког, готово детињског гласа, који помаже уметнику да нам изнесе све богатство своје сложене душе. Исто је то и са „Бароном“ г. Качалова („На дну“). Да му није онога гласа, који у себи има нечега финијег, деликатнијег, што необично одудара од осталих промуклих и продераних гласова у „Ноћном Азиду“, ми не бисмо били толико уверени о трагици овога, иначе веселог и помало сукластог пропалице — аристократе. Што је „Борис Годунов“ Вишњевскога онако уверљиво грандиозан, томе је разлог, сем уметничке креације, и његова појава и орган, који је тако звонак, а уз то болан, изразито болан у „Уја-Вањи“ (Вања).

Станиславски, који ће у брзо зацело стати међу највиђеније глумце светскога гласа, најбурнији је темпераменат у дружини. Симпатични и мушки његов баритон разлива се неком опојном снагом и дикција Д-ра Астрова допире вам до срца. Његов Сатин надмашио је све што можете да замислите о овој једноликој фигури, и износи нам необично лако, као у игри, сву растрганост ове душе која тоне, и тек кадикад избије на површину, приказује најеластичније нијансе, онде где их и не слутите. Г-ђа С. Чехова-Алиперова има прекрасне црне и дубоке очи, мек као свила глас чаробно угасите боје. Тело јој је фино и елегантно, као да ју је кипар вајао. А игра њена..... да, игра њена је од оних, којима се још дуго у сећању дивимо; дивимо им се у сећању, а у души осећамо — много, страшно. Она је и од пасивне Нашће („На дну“) створила једно створење, с којим саосећамо, којем све праштамо. А Јелена њена („Уја-Вања“), тиха и осећајна, заносна и недостижна, спута нас, окује нас, те смо потпуно у њеној власти, и — не бисмо никад у слободу.

Тако вас осваја Наташа г-ђе Германове („На дну“), даме изразите, помало оријенталске лепоте. Пластична и истинска је Василиса г-ђе Муратове („На дну“), приказујући у танчине сву распаљену женску душу, као што је томе крајњи контраст Царица Ирина г-ђице Савидкаје („Цар Фјодор“), пуна неког светитељског осећања, прости благошћу и смиреност, с гласом молећивим и чувственим. Така је, нежна и кротка, и Соња г-ђе Миљине („Уја-Вања“), у гестима и кретању тако обична, али велика у изражавању своје скривене душе. — Знате ли оне старе, симпатичне и добре даде, које су срасле с кућом у којој живе, на чијем се крилу одњиха цео млађи параштај по гдекоје породице. Ето таква је стара, услужна њања Марина г-ђе Самарове („Уја-Вања“).

Па тек стари Артем, којем не смета ни сада брада ни бркови да увек погоди несравњено тачну маску. Његов



Телогин („Уја-Вања“) — у којем се он одлично нама-
скује — тако је симпатичан, толико топал и савршен,
да би га човек, ради ове једине улоге, већ уврстио међу
прве глумце. Артем је глумац, од прве појаве постаје
љубимац публике. — Кад је руско друштво полазило
из Прага, даме су просто обасуле цвећем Артема, и пије
могао доста да напружа руке, ни да се довољно испот-
писује на све Ansichts-карте, које су му са свих страна
додавали. Његов Глумац („На дну“) остаће нам свима
са свога пластичног израза, са оне дубоке трагике, не-
забораван, остаће у памети да нас вазда учи како треба
играти.

И такви су они сви, од првог до последњег, сви
се приљубили једно уз друго, и гледе у један циљ, у
један идеал: уметност. Оно што их чини великима, то
је несравњен склад, беспримерна међусобна хармонија и
у игри и у животу; све њих спаја љубав, велика љубав,
према правој уметности, и они не маре за друго, не воде

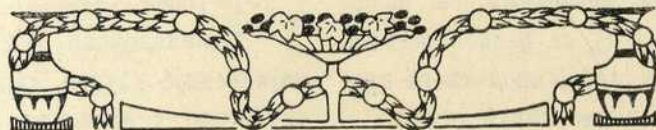
бригу ни о чему, до о својој уметности, која баш том
љубављу постаје ненадмашна, и која их усрећава. Отуда
у њих нема разлике у подели улога, и највећи глумац
игра најмању партију, ако је за то згода и потреба. Сви
они, од првог глумца до последњег техничког радника,
подједнако суделују у стварању овога великог уметничког
дела, сви они доприносе да се још више узвиси глори-
јола силнога руског духа.

А ми, који смо у почетку уметничког развијања, и
који ипак тако радо ушпиремо очи на запад, духу нашем
и туђ и удаљен, ваља да се тргнемо, да се обрнемо овом
свежем извору, овој новој уметничкој путањи, њоме да
пођемо, од ње да се учимо.

Дух руске уметности нека задахне и нас, дух нама
тако сродан и близак, дух који је велик и крепосан и
који живот даје.

Праг.

П. КОЊЕВИЋ



— Лиетићи —

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Душини ђердани

XXI.

Кајите се, док имате дана,
Док је доба, дјецо, кајите се;
Кајите се, док није позвана
Душа к оном, који небом тресе;
Кајите се, јер земаљског стана
Тијек измиче бјегућ, кајите се;
Кајите се, јербо зора рана
Наћ ће многог, куд за вазда гре се,
Кајите се!...

Ив. Мажуранић

XXII

Од свог мораш зазирати гласа
Ако желиш достојит' се раја;
Тријет мораш до самртног часа,
Ма триљењу и не било краја.

Ј. Илић

XXIII

Срећа има крила, а ти имаш очи,
Па, како је видиш, а ти за њом скочи.

Љ. П. Ненадовић

XXIV

Грехота је да се кавез
За сивога орла плете;

Зрак Бог даде орловима
Да слободни у њем лете.

Никола I

XXV

Свјетлост је мила
Слободе друга;
Мраку су јатак
Ропство и туга.

Ј. Сундечић

XXVI

Бо ће узет наше славе
Док су наше здраво главе?
Нико други, ни Бог неће,
Кад слобода наша креће.

Петар II Петровић-Његош

XXVII

Широм свијета, брате драги,
Пуне трња наћ' ћеш путе;
А крај пута вребају те
Засједнице, змије љуте.

Август Шеноа

XXVIII

Шта је живот? — Часовно примирје
Међ силама бореће природе,
Цвијеће зелено, небеско лепирје.

Медо Пуцић

Истина је света, жива:
Кој се бори тај да и добива.

А. Палмовић

Тко у своме срцу не наводи среће,
Тај је ни ван себе никад наћи неће.

А. Нијемчић



Голгота

(А. Теодоров)

Мама, је ли сутра Ускрсе?

— Јесте, чедо.

— Хоће ли Исус ускрснути?

— Хоће.

— Причај ми о Исусу.

Мати отпоче тихо причати о Исусу, о његовим страдањима за човечанство, о његову распећу.

Деца воле приче о Христу, јер су им веома јасне и разумљиве.

Поред тихе материне приче дете је заспало.

Мати се загледала у нежно лице свога првенца, у дуге, склопљене трепавице његове, и срце јој се напуни бескрајном нежношћу према њему. Пређе очима на распеће, пред којим је горело кандило, и стаде се топло молити:

„Боже, благослови чедо моје и упути га светлом и честитом животу. Нека га људи воле, а нека и он њима буде драг. Покажи ми, Господе, олтар којему ће приети срце своје.“

А благи поглед Великога Мученика са тугом се спусти на матер и чу се глас који је дубоко у душу продрирао:

— Тај је олтар... Голгота!

С РУСКОГ ПРЕВЕО АНОНИМУС



Дантеов сан (сликао Д. Г. Розети). — Најузвишенија и најчистија љубав Дантеова према Беатричи послужила је и овом уметнику као захвалан предмет за сликовну обраду. Али докле су досадашњи уметници најрадије износили идеалне суерете Дантеа и Беатриче, дотле је Розети покушао да у Дантеову сну представи сву величину и узвишеност чисте љубави. Данте сања како га анђео љубави приводи успаваној Беатричи, пред којом је, и у сну, Данте исти као и на јави. Осећаје своје не казује он, него их тумачи анђео. —

Иларион Руварац (сликао Новак Радоњић). — Пријатеље и поштоваоце знаменитог Илариона Руварца, уверени смо, обрадоваће овај његов лик што га за млађих му година изради српски уметник пок. Новак Радоњић.

Римски трг (сликао Фр. Павачић). — Вечити Град, Рима Аетерна, увек је привлачно, са свог уметничког богатства, најразноврсније представнике свих уметности да се у њему одушевљавају и уче. Остатци старог града, модерне тековине и небројено музејско благо предмети су нарочите уметничке пажње. Римски трг уметничка је скица рађена по природи. —

Јосифов сан (сликао Л. Коен). — „Израиљ љубљаше Јосифа највећма између свијех синова својих, јер му се родио под старост. А браћа видећи гдје га отац љуби највећма између све браће његове, стадоше мрзити на њ тако да му не могаху лијене ријечи проговорити. Уз то усни Јосиф сан и приповједи браћи својој, те они још већма омрзну на њ. Јер им рече: да чујете сан што сам снιο: сунце и мјесец и једанаест звијезда клањаху се мени. — Али га отац прекори и рече му:

какав је то сан што си снιο? еда ли ћемо доћи ја и мати твоја и браћа твоја да се клањамо теби до земље?“

— Овај мотив из прве књиге Мојсијеве послужио је нашем даровитом али и напашеном сликару Леону Коену као захвалан предмет за успелу сликарску израду. —

Студија (вајао Св. Перуци). — Нашим читаоцима већ је добро познат овај даровити словеначки вајар. Досадашњем низу репродукција његових радова додајемо и ову студију дечачког портрета. —

Последња утеха (вајао Ј. Врбанија). — Словеначки вајар Ј. Врбанија вајарски је представио смртно рањенога борца који на издасају свом прима послелњу и најјачу — верску утеху. —

Општински Дом у Љубљани, Словеначко Позориште у Љубљани. — У старању да своје читаоце што више и што боље познамо са браћом нам Словенцима, до сада смо објавили приличан број слика из словеначког живота и уметности. Општински Дом у Љубљани, рађен у стилу италијанском, стара је грађевина, али је у њој дух нов и снажан. Некада у рукама немачким, сада је он чисто словеначки, сада је израз народне свести и чувар свих оних дивних особина које красе честити словеначки народ. — Земаљско Позориште дом је словеначке драмске и музичке уметности. И ако је само једна половина сезоне словеначка (јер је друга немачка), ипак су приказивања словеначке трупе тако уметничка, да стоје на пуној висини модерне драмске уметности. Дужност интенданта и драматурга бесплатно врши г. Фран Гавекар, уредник „Слована“ и познати словеначки књижевник. —

Моравски Велеград. — Словенски апостоли Ђирило и Методије, који су од 864.—867. заједно радили у Моравској на утврђивању хришћанства — раставише се 867. године, када Ђирило (на позив папе Николе I) отиде у Рим да положи рачун о раду свом и свога брата. Ђирило умре у Риму 14. фебруара (п. н.) 869. (или 868. год.) Методије постане за тим епископ Моравски и Панонски и изради право да се у црквама

може употребљавати и словенски језик за литургију. Године 885. умре у Велеграду где је и погребен. По смрти његовој краљ Сватоплук (син краља Рагислава, који беше, преко грчког цара Михајила III, позвао Ђирило и Методија) прогна ученике Св. Апостола, који побегше к нама на Балканско Полуострво, а цркве своје поново предаде утицају Римском. —



Нџице а не ножнице

(Прилог српском језику)

У причи *Девина судбина* („Опозиција“ за 1904. годину број 122.) где је уопште језик леп и гладак, пише овако: „У њега је (у Деве), господару, и шишана старога Али-бега Сточевића.... Он њеним синцирлијама коље Турке зулумчаре, докле се оком сагледати могу, а пресеца једеке на зворникушама као оштрим ножницама танке препредене конце.....“

И на другим местима читам у нашој књижевности да се ове две речи мешају једна место друге, те место речи *нџице* пишу неки *ножнице*, а то је погрешно; јер та два имена *ножице* и *ножнице* означавају две ствари (урутке) са свим различне. *Нџице* су сечиво, а *ножнице* шкољкаста шуљина или дугуљаста кутија у којој се чувају и носе ножеви и сабље.

Селак неће никад да погрешити у говору, и да место *нџице* рекне *ножнице*, јер их има у кући и при себи, те их и потпуно разликује; а писмени људи по градовима у северним крајевима ретко већ имају *ножница* (канија) у кући, јер је све мање старога оружја, а селачке ножиће с ножницама не носе и не држе у кући, међутим *нџица* и ако имају, бар за сечење хартије, ипак их још и данас упорно називљу турски *маказе*, те изишло да су *ножнице* *маказе*!

Овome је ишла на руку и школа. Ево како се чита и учи из уџбеника по основним школама:

„*Ножнице*. Мала Ката радо се играла и ножницама (маказама). Чешће је мати опомињала: море дијете, осакатићеш се те остати несрећна до века; али Ката не слушаше. Једном поине се с ножницама у руци на столицу, а столица се заљуља, те онда паде тако несрећно, да ножницама прободу нос и око. Како ли врисну

од ђрднога бола?! Одмах дотрчи мати, и одмах дође и лекар те навалише облогама из хладне воде, и крв обуставише, али Ката не имашаше више ока, него остаде и ћорава и саката носа, те нагрђена за на век.“¹⁾

Људи би се у селу сити насмејали кад би им неко рекао да се може *ножницама* нешто посећи и пресећи; али су ипак и селачка деца морала толико година читати наведени чланчић, јер им тако учитељи казују, а учитељима опет тако препоручује школска комисија, те се тако и на тај начин скоро пола века читало и учило, док неје тај чланчић пре седам година (1898.) изишао из обичаја, т.ј. избачен из уџбеника, али с уверењем да су *ножнице* сечиво!

Тек претпрошле 1904. године Стево Чутурило написао је уџбеник *Читанку* и поново унео поменути чланчић, поправивши многогодишњу неопажену погрешку школске власти, те ће од сада и у Краљевини Србији и ученици и учитељи читати и знати да су *нџице* сечиво, а *ножнице* сасвим нешто друго.²⁾

Вук у својем речнику од 1852. год. стр. 424., бележи: „*нџице*, f. pl. die Scheere, forfex, cf. маказе.“ А *маказе* као турску реч упућује на *ножице* стр. 342. На страни 841. забележено је да се у Славонији *ножице* кажу *шкаре*. То ће бити пре италијанска реч, као што су *маказе* турска. На истој страни Вук је забележио „*нџица*, f. (у Ц. г.) и од сабље и мача, die Scheide, vagina, cf. *ножнице*, *коре*. *Нџице*, f. pl. die Scheide, vagina, cf. *нџица*: Од мачева нашије *ножница* —“.³⁾

¹⁾ *Читанка уз Буквар* за основне српске школе. Прегледала и одобрила школска комисија*. (У Београду у Државној Штампарији, стр. 41 у оба издања и од 1871. и 1874. године.)

Ја сам ту реч поправио у Цариградском издању 1889. године при штампању школских уџбеника за Македонију и Стару Србију *Читанка* за I разред основне школе у Отоманској Царевини, стр. 45, Цариград, 1889.)

²⁾ *Стево Чутурило* — „Прва Читанка“ за основне школе у Краљевини Србији, стр. 39, Београд, 1904.

³⁾ Вук овде (стр. 291.) изједначаје *ножице* и *кориче*. И ако се на извесним местима чују *коре* место *ножица*, али у већине народа неје баш једно и исто значење. *Ножнице* су једно, *кориче* друго, а *кора* и *коре* са свим треће. Кад се *нож* стави (увуче) у *ножицу*, тада се не види цело сечиво ножа, него само дршка, и то



Прама овоме, дакле, јасно је шта су *ножнице* а шта *ножице*, а та јасност постоји још из незапамћенога времена у Србији, што сведочи старословенски језик. (*Fr. Miclosich — „Lexicon palaeoslovenico — graeco — latinum,“* р. 454. Vindobonae, 1862.—1865.).

У Мађедонији се свугде говори *ножици*, а кад су мале *ножички*. Код Мијака у Дебарскоме Санђаку кажу се за шишање људи и другу потребу *ножици*, а за стрижење оваца *крклик sing.* и *крклици pl.* турска реч. Оне су налик на ножице којима се реже шибље, воће и трава.

Као што се види: Вук је подвојено забележио у сингулару *ножница* да се говори у Црној Гори, а само у плуралу *ножнице* да је у обичају у опште. Ова је реч била онда за време Вуково а и сада је у обичају у народном говору око Мораве, у сингулару с акцентом *ножница* кад је једна, и у плуралу *ножнице* кад их је више. А од Топлице уз Мораву акценат пада на први слог *ножница*: *Ов'ј нож неје за моју ножницу.* У Мађедонији се свугде чује *ножница sing.* и *ножници pl.*

Око Мораве, откад су дошли Турци, у обичају је и реч *каница* место *ножница*, али се *каница* каже за оне *ножнице* у којима се држе (чувају) и носе сабље и мачеви (јатагани), а *ножница* вели се обично у којој се држе и носе ножеви мали (*culteg — couteau*). У Вука нема речи *канице* (*каница nom. sing.*, *канице nom. pl.*), али је сада има у „*Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika,*“ књ. IV, св. 17, стр. 820, да се говори у Србији. Заиста *каница* се чује у народном говору и у песмама у Србији, као и неке друге турске речи.

И ако народ говори увек пуну реч *ножница* и *ножнице*, у војсци се чује та реч за један слог краћа: *ножна* и *ножне*. Откад се почела полако заводити *народна* и *стајака* војска у Кнежевини Србији прошлога века, и откад се почела штампати правила за вежбање војника, од тада се чује у војсци код коњице та реч *ножна nom. sing.* *ножне nom. pl.*

У коњичким правилима за вежбање војника пише овако: „Лева рука држи ножне по тач. 37.“ А по командовању: „*Сабље вади.....* Десном руком хвата за држак и извлачи сабљу за једну шаку из ножне. Да се из става по тач. 38 метне сабља у ножне, командује се: *Сабља у ножне*“.⁴⁾

Војнички су учители (официри) у овом случају само скратили за један слог народну реч *ножнице* на *ножне*, да им је лакше по војничком командовању изрећи гласно и заповеднички реченицу: *сабље у ножне!*

Најзад спомињем овде да има разних *ножица*: *ножица* за шишање људи; *ножица* за стрижење оваца и коза; *ножица* абацијских и терзијских, и разноврсне величине за потребу кућевну, као и *ножица* за резање воћа и шибља.

М. В. Веселиновић

су *ножнице*; а кад је сечиво ножа углављено у корици, оно се тада види осем реза, као у бритве еснафске рукотворине. *Корице* су још и код сечива модерних (фабричких) перореза и бријача (бриђа). Код ножева у опште дршка је обложена од рогова белих и црних, а код мачева и са *ушима*, те се каже: *нож с белим корицама*, *нож с црним корицама*; или *белокораст нож* и *црнокораст нож*, и најзад *бјелокорац* и *црнокорац* код Вука.

⁴⁾ „*Коњичка езерђирна правила*“ (издање Министарства Војног) стр. 15. и 16., Београд, 1898 год., која су заменила ранија правила од 18. септембра 1880. године.

* Г. Лука Ђеловић, председник управног одбора Београдске Задруге, обезбедио је Српском Универзитету за сваку годину по 2000 динара као своју помоћ Техничком Факултету. Универзитет је учинио овакав распоред: 1. Сваке године, месеца марта, расписиваће се темат из техничких наука, а награда (до 300 динара) даваће се на дан Св. Саве; 2. Сваке године технички факултет издаваће награду (до 500 динара) за стручно путовање оном ученику који у тој години најбоље положи дипломати испит; 3. Остатак заветоване суме трошиће се за набавку модела, од којих ће се основати Збирка Луке Ђеловића, трговца. —

* Друштво бугарских књижевника и публициста послало је књижевним друштвима српском, хрватском и словеначком позив за други југословенски књижевнички конгрес који ће се одржати у Софији 12. септембра о. год. Том приликом утврдиће се и дефинитивно примити правила Савеза југословенских књижевника.

* Краљ. Српска Академија Наука примила је за своје посебно издање марљив рад г. Владана Јовановића, професора, „Српско-хрватска драмска библиографија“. Њом су обухваћена српско-хрватска драмска дела штампана и посебно и у појединим листовима, а поред тога и сви рукописи Београдског и Загребачког позоришта.

* Крајем прошлог месеца извршена је опорукa пок. хрватског великог жупана Јулија Бубановића. Он је наредио да се из његових прихода упише пет хрватских основних школа за чланове Матице Српске, а пет српских школа за чланове Хрватске Матице. У својој опоруци вели о тој намери: „Ја се надам да ће се и у ово доба несрећног спора међу једнокрвном браћом, који Бог би дао да скоро престане, пријавити школа и једних и других, које ће моју у најбољој намери учињену одредбу радо прихватити.“ —

* Пређашње друштво за опште осигурање *Србија* предало је 10. марта 1901. Српској Краљевској Академији уложну књижицу Управе Фондова, по којој је оно уложило 4000 динара у сребру, да Академија Наука изда ову суму као награду ономе пиђцу, који буде, стечајем, израдио најбоље дело *о животу и владавини покојног Краља Милана*. Академија се примила тога легата, и 1. децембра 1901. расписала стечај за израду овога дела, по коме су јој пиђци имали поднети своје списе до 15. јуна ове године. Како се на расписани стечај нико није пријавио, Академија поново расписује награду од 4000 дин. у сребру за поменуто дело и позива све оне књижевне раднике, који желе добити ову награду, да изволе своје рукописе послати председништву Српске Краљевске Академије најдаље до 15. јуна 1911. године. — Награђено је дело својина пиђца, а награда ће му се издати кад наштампа дело. —

* Поручник Светислав Ђукић (Ваљево) саставио је по разним пиђцима и оригиналним документима дело „Преглед војне снаге балканских држава и суседних: Аустро-Угарске и Румуније у 1906. години“. У прегледу су: површина, број становника, укупан ратни

ефектив, буџет и дуг, ефектив радова оружја и категорија, систем, попуна и војне школе. Цена није означена.

* Наштампани су и могу се добити у књижарници С. В. Цвијановића (Београд, Кнез Михајилова улица 22). „Претходни резултати пописа становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1905. године“. Књига је у 8°, 4 листа, XXIV × 253 стране. Цена 4 динара. —

* Сима Станојевић (Нови Сад) јавља да је дао у штампу брошуру „Наша хијерархија и друштвени живот“ Цена није означена. —

* У Управи Фондова Краљевине Србије, на крају првог овогодишњег полгођа, било је овакво стање самосталних фондова: 1. Санитетски 9,954,201·85 дин.; 2. Школски 2,855.197·87 дин.; 3. Удовички 3,673.706·57 дин.; 4. Учитељски 2,786.265·73 дин.; 5. Свештенички 2,907.956·09 дин.; 6. Шумски 1,455.387·44 дин.; 7. Фонд за осигурање стоке 463.500 дин.; 8. Фонд за накнаду штете пострадалима од града 1,031.185·30 дин.; 9. Фонд вода 189.910 дин.; 10. Разни мањи фондови 17,506 292·19 динара.

* Јован Кнежевић, професор у Учитељској Школи (Пакрац), да је дао у штампу путописну грађу „Са мога путовања у Цариград“. Описан је пут кроз Србију, Вугарску, Источну Румелију и Турску.

* Свет. С. Поповић, учитељ у Београду, отворио је претплатнички упис на своје дело „Методика Рачунице (са збирком вежбања у усменом и писменом рачунању)“. Књига ће изнети 11—12 штампаних табака вел. 8°. Цена 2 динара. Поруџбине прима писац. —

* У Грацу је основано академско музичко друштво „Вишњић“ са програмом српског Загребачког друштва „Балкан“. — У управи су: председник Јован Стојановић, правник; заменик старешине Сретен Васиљевић, студ. фарм.; тајник Драгутин Митровић, студ. трг. акад.; благајник Михајло Димић, канд. мед.; одборник Јован Живановић, магистер фарм.; ревизори Душан Петровић, Павле Аврамовић и Милосав Петровић, медицинари. — Успех првога концерта потпуно је оправдао потребу оваквог друштва. —

* Ђока Поповић (Бела Црква) штампао је, у свом издању, књигу „Бела Црква некад и сад са особитим обзиром на њено српско становништво“. Цена 2·40 круне.

Исцртавање. У прошлом броју „Нове Искре“, на стр. 169., погрешно је штампан потпис под сликом. Треба: *Сеоска соба у Стралоу Музеју.* — У Старој Луци, селу поред Шкофје Луке, живи у пензији саветник и властелин Страл (Ritter von Strahl) који чува у свом замку драгоцену уметничку збирку слика, бакрореза, старина и разних народних рукотворина. Изгледу су да ће ову ретку и богату збирку наследити Словеначки Љубљански Музеј.



БИБЛИОГРАФИЈА

Професор Дејан Михајловић: *Критика на Оштру Историју (Нови Век) од Л. Зрнића.* У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1906. — 8°, стр. 16. —

Књиге за народ. Издаје Матица Српска из Задужбине Петра Кољевића. Свеска 120. — *Брдо и човек.* Географско-културна црта. Написао М. А. Јовановић. У Новом Саду. Издање Матике Српске. 1906. Штампарија Српске књижаре Браће М. Поповића. — 8°, стр. 31. Преплата на сва годишња издања Матичина (без Календара) 4 кр., у иностранству 6 круна.

Књиге Матике Српске. Број 16. *Саул* драма у пет чинова, од Драгутина Ј. Илића. У Новом Саду, издање Матике Српске, 1906. Штампарија Српске књижаре Браће М. Поповића. — 8°, стр. 159. Цена 1 круна.

Мала Библиотека. Уредник: Ристо Кисић, власник: издавачка књижарница Пахера и Кисића. — Св. 119, Свет. Хурбан-Вајански: *Бура у загинују.* Новела, Са словачког Јован Вучерић. — У Мостару, 1906. год. штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 16°, стр. 96. Годишња цена (за 24 св.) 6 круна за Аустро-Угарску, 8 франака за Србију и остале земље. —

Мала Библиотека. Уредник: Ристо Кисић, власник: издавачка књижарница Пахера и Кисића. Св. 120. Детлев фон Лилиенкрон: *Ратне новеле.* С немачког превео Мирко Дамњановић. — У Мостару, 1906, штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 16°, стр. 61. —

Пријеглед „Мале Библиотеке“. Уредник: Ристо Кисић, власник: издавачка књижарница Пахера и Кисића Свеска I. Јануар и фебруар 1906. Година V. Цијена 30 пара. — 16°, стр. 64.

Глас Српске Краљевске Академије XXV. Други разред. 43. Преглед: 1. Нови Град — Кладово — Фетислам, од Јов. Н. Томића; 2. Једно римско огледало, од д-ра Милоја Васића; 3. Патријарх Арсеније III Црнојевић према Млечићима и Ђесару 1685.—1695., од Јов. Н. Томића; 4. Прилози ка решавању тројанских проблема, од д-ра Милоја Васића. — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1906. — В. 8°, стр. 289. XXXIII таблице. Цена 2 динара.

Свет. Ђоровић: *У часовима одмора.* Цртице, слике, записи, припевјетке. Књига трећа. У Мостару, 1906. Штампарско умјетнички завод Пахера и Кисића. — 8°, стр. 240. — Цена? —

САДРЖАЈ:

Гаврило, од М. П. Ђирковића.
Све што ми је драго, песма Милана Симића.
У Средњим Родопима. Путописне белешке од Пловдива до Чепелара, написао Ва. Р. Ђорђевић. (Свршетак).
Навире ноћ, песма Милорада М. Петровића.
Сид, трагедија у пет чинова, написао П. Корнеј, с француског превео Н. Марјановић (свршетак).
Чезња, песма Вељка Петровића.
Податци за историју Београда, од 1717.—1739. год., по архивским и другим изворима написао Тод. Ст. Вилоски (наставиће се).

Оморина, песма Милосава Јелића.
Московско Уметничко Позориште (свршетак).
Дисциплина: Душани Ђердани. — Голгота (А. Теодоров). С руског превео Анонимус.
Уз наше слике.
Хроника: (Наука, Разно, Библиографија).
Слике: Дантеов сан. — Иларин Руварал. — Римски трг. — Јосифов сан. — Студија. — Оштински дом у Љубљани. — Словеначко Земаљско Позориште у Љубљани. — Последња утеха. — Моравски Велеград. — Фран Говекар.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ
ГАЛАНТЕРИСКЕ И КОНФЕКЦИСКЕ РОБЕ
МАРКА ВУЛЕТИЋА И ГАВРИЛОВИЋА

У БЕОГРАДУ Кнез Михаилова улица број 20

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВОЈ ОГРОМАН ИЗБОР:

Шешира, Кошуља, Гаћа, Чарапа, Рукавица, Др. Јегеровог рубља, Краватна, Сунцобрана, Кишобрана, Марама цешних и за српску ношњу, Тебади, Штапова, Путничких прибора и разне кожне робе:

Жакета, Кепова, Сувања, Блуза, женски Кошуља, Гаћа, Рекла, Мидера, Муфова, Чешљева, Укосница, Хаљиница деч. и за повојнице, Капица и Бенкица;

Спремене за удаваче и девере, Шалова за кумовске свеће, Свиле за превезе, Огртача за младе (пелерина), Албума, Мириса, Сапуна, разних предмета за поклоне и сваковрсних галантериских новости.

✦ ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ И УТВРЂЕНЕ ✦

КЊИЖАРА ЗА СРПСКУ И СТРАНУ ЛИТЕРАТУРУ
ГЕЦЕ КОНА

БЕОГРАД, КНЕЗ-МИХАИЛОВА УЛИЦА БР. 34. ДО НОВОГ ГРАНД ХОТЕЛА

Препоручује своје богато стовариште свију српских књига као и веома богат избор страних литература на немачком, француском, руском и другим језицима; прима претплату на све повремене списе и модне журнале, које рачуна по оригиналним ценама и шаље у кућу.

На стоваришту је увек огроман избор класичних и модерних музикалија за гласовир, виолину и т. д.

Свако дело, којег случајно не би било на стоваришту, књижара *набавља за најкраће време* по оригиналној цени, без даљих трошкова.

✦ Нарочито се обраћа пажња п. п. да књижара има на стоваришту велики број антиварских књига, како стручних тако и из лепе књижевности, које продаје испод цене. Она и набавља антиварске књиге по поруци а по цени утврђеној у каталогу из којег се набавља. Велики избор антиварски каталога чувених светских антикварница стоји свагда на расположењу свакоме.

Књижара купује од приватних лица поједина употребљена дела као и целе библиотеке свагда по добру цену.

КАО НОВОСТ књижара препоручује своју обилато сортирану библиотеку за давање књига на читање (Leibbibliothek), која се састоји из 6000 разних, забавних дела најпознатијих светских приповедача на немачком, француском и енглеском језику. Месечна претплата је **два динара** са неограниченим правом читања.

✦ Каталог учила и свију врста књига и музикалија шаље књижара свакоме на захтев бесплатно.

ПРВО СРПСКО И ЈЕДИНО ДОМАЋЕ ДРУШТВО

ЗА ОСИГУРАВАЊЕ

БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

— ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ —

ОСИГУРАВА:

живот људски на више начина, као на случај смрти (доживотно), на случај доживљења, на случај доживљења и смрти, мираз деци и т. д.

Противу пожара, грома и експлозије; разне зграде, индустријска и занат. предузећа, робу, покућанство и т. д.

✦ Услови су најповољнији ✦

Ближа обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости новчани заводи, овлашћени агенти и повереници за осигурање.

Осигураницима из унутрашњости олакшано је плаћање и тиме, што је за сваку варош овлашћен бар по један новчани завод, ради примања уплата за осигурање. И према томе, ни један осигураник из унутрашњости није дужан слати уплате у Београд и излагати се трошковима око поштарине.

✦ Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге примају се као гаранција за зајмове Управе Фондова.

ТРГОВИНА

МАРИЧИЋА И ЈАНКОВИЋА

У БЕОГРАДУ

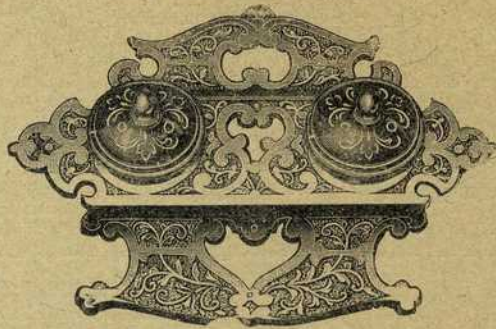
ПРЕПОРУЧУЈЕ П. ПОТРОШАЧИМА:

Велики избор сваковрсних хартија и осталих потреба за писање, цртање и школе.

НАЈВЕЋИ ИЗБОР:

Хартија за писма
Хартија за позивнице
Картона за посетнице
Картона за позивнице
Картона за фотографије

НАЈЛЕПШИ ИЗБОР:



Дивита

од никла, стакла и дрвета

НАЈВЕЋИ ИЗБОР:

Енглеских перореза
Новчаника и буђелара
Ножева за сечење хартије
Финих увлака за пера
Блокова за писање и цртање
и т. д.



ТРГОВИНА И ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

У БЕОГРАДУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ П. П. ПОТРОШАЧИМА

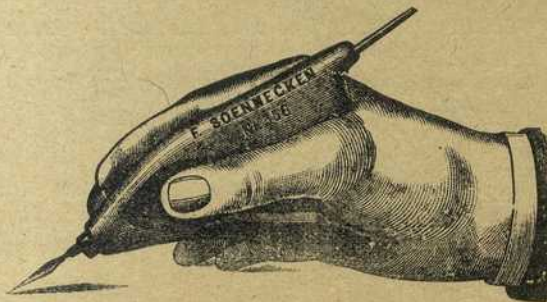
НАЈВЕЋИ ИЗБОР СВАКОВРСНИХ ХАРТИЈА

и осталих потреба за канцеларије, писање, цртање и школе

вешалице за хартију



БРОЈ 164 СТАЈЕ КОМАД
2-50 ДИН.

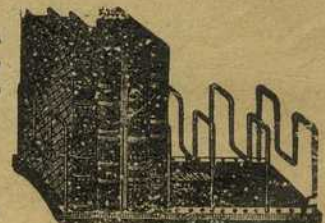


Сенекова увлака
за господу која пате од грчева.

увлака од каучука са златним пером



наслони за књиге



НАСЛОНИ ПО ОВОЈ СЛИЦИ
БР. 344. СТАЈУ 10 Д.

Ова је увлака израђена тако, да испуни целу шаку при писању; свака прет има своје удубљење увлака стаје 3 дин.

Оваквих увлака имамо још неколико врсти и то: од 6, 7, и 12 дин. ком.

Подесних за г. г. лекаре, трговце, инжењере, чиновнике, путнике и т. д. Увлаке по овој слици са златним пером стају 18 динара комад, а имамо их и од 20 до 25 динара. Американске увлаке са златним пером стају 7-50 и 10 дин. комад, а са иглом 4.50, 6 и 8 динара комад.